

бярэзка №11

№ 11/2017(1074)

ISSN 0320-7579

Szimbólum*

Сімвал ёсць цэнтр, ад якога разыходзяцца шматлікія радыусы, — вобраз, у якім кожны бачыць нешта іншае, але ўсе ўпэўненыя, што бачаць адно і тое ж.

Артур Шапенгаўэр

*Szimbólum — з венгерскай «сімвал» — тэма нумара

Як прыкметы ўплываюць на ваша жыццё?

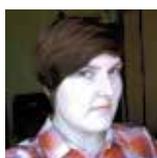
Кацярына Тарасава, школьніца:

Прыкмета — з'ява цікавая і захапляльная, але бывае і страшная. Трэба верыць, што ўсе прыкметы добрыя, і тады не будзе ніякіх пытанняў. За той час, колькі живу, парушыла ўсе вядомыя прыкметы — і нічога не было. Усё залежыць ад таго, як да гэтага ставіцца. Можна і ад чорнай коткі паўвугліцы прайсці ў абыход і заблукаць, а можна проста за ёй — і нічога. Усё залежыць ад нас саміх.

Ігар Сцецко, школьнік:

Выбачайце, але я не веру ў прыкметы, таму што лічу: калі верыць у дрэнныя, то гэта абавязкова адбудзецца. Прыкметы — гэта выдумка незразумела каго. Не верце, калі ласка.

Алена Булай, студэнтка, будучы фармацэўт:

Я б не сказала, што ведаю шмат прыкмет. Але сякія-такія рытуалы ўсё ж выконваю. Калі я нешта забылася і вяртаюся дадому, то потым гляджу ў люстэрка. Быццам не пагляджуся і галаву забуду. І калі бацькі кудысьці едуць, то ў гэты час ніколі не прыбіраю ў хаце. Так хоць трохі спакойней за іх. А рассыпаная соль — гэта не да сваркі, а да ўборкі.

Аляксей Буслейка, студэнт, будучы лінгвіст:

Аднак, дзіўная справа. Ці то з-за глыбокага ўнушэння, якое ідзе з дзяцінства, ці то, што хутчэй, з-за падсвядомага жадання паказаць веданне традыцый, я не пакідаю пустыя бутэлькі на стале, не перадаю рэчы цераз парог і часам нават выглядваю жанчыну з пустымі вёдрамі. І раблю гэта шчыра. Поўная бязглуздзіца! Калі справа тычыцца досыць значных падзей (напрыклад, упала лыжка або відэлец — прыйдзе госць), то я стаўлюся да гэтага крытычна, у той час як больш дробныя забабоны (тая ж перадача рэчаў цераз парог) існуюць на перыферыі свядомасці і ўспрымаюцца як бясспрэчная дадзенасць. З гэтай пазіцыі я б назваў сябе «выбіральна забабонным».

Дар'я Гіргель, выкладчыца БДУ:

У Кітаі мяне праводзіў на вакзал румын. Ён зайшоў у пакой інтэрната дапамагчы мне з чамаданам. А яму кажу: «Міхай, давай пасядзім на дарожку». Ён так узрадаваўся, што стаў удзельнікам гэтага нашага звычаю, пра які чытаў у кніжках, але ніколі сам так не рабіў. І тут я яму цалкам натуральна кажу, што добра б прысесці на дарожку. Вось гэта заўсёды са мной — пасядзецца на дарожку. А яшчэ, бывае, гавару: «Дзякуй гэтаму месцу».

Антон Яфрэмаў, вандроўнік:

У прыкметы вераць усе, але вельмі мала хто ў гэтым прызнаецца. І я ўсім кажу, што не веру. Але на ўсялякі выпадак абыходжу чорнага ката, паказваю язык люстэрку, калі вяртаюся дадому. Таксама не хаджу пад лесвіцамі. І самае галоўнае — калі бачу пунсовае світанне, усім кажу: кроў была праліта гэтай ноччу, бо захапленне Толкінам проста так не праходзіць.

Вольга Маляўка, урач:

У асноўным я не веру ў прыкметы, але некаторыя па звычцы выконваю: так прынята ў народзе, так рабілі бабулі і дзядулі. Я не баюся нешта не зрабіць з забабонаў, таму што гэта глупства. Наогул не веру ў магію, сурокі, псоту, тагасветную сілу. Але часам прыкметы ўспрымаюцца як абярэг з глыбіні стагоддзяў: ты не верыш у магічную сілу, але твае продкі так рабілі, бацькі так рабілі — і ты пераймаеш. Звыклія рытуалы супакойваюць, дапамагаюць справіцца з хваляваннем.

Віктар Жыбуль, паэт:

Мне тут, напэўна, няма чаго і сказаць: у лепшым выпадку я на прыкметы ўвогуле не звяртаю ўвагі, у горшым (ну, калі нехта хоча, каб я такі на іх увагу звярнуў) — гэта можа выклікаць у мяне адмоўную рэакцыю. Прыкметы на маё жыццё не ўплываюць, спрабуюць — людзі, але маё жыццё, мне і вырашаць, што будзе рабіць уплыў, а што — не.

Жанна Капустнікава, мастачка:

Нельга сказаць, што я не веру ў прыкметы: у мяне з імі нейкія асаблівыя адносіны. Напрыклад, я вельмі люблю лічбу «13». Часта купляю ўсякія квіткі на 13-е месца, бранірую 13-я нумары ў гатэлях, купляю трынаццаць кветак і г. д. Люблю, калі хвіліны і гадзіны аднолькавыя і грыбы парамі растуць. Чорнаму кату, як і любому іншаму кату, што пераходзіць дарогу, я заўсёды кажу: «Прывітанне, кот!» На рынку мяне навучылі, што атрыманымі ад продажу грашыма трэба «памазаць» тое, што яшчэ хочаш прадаць, — такім чынам усе карціны ў мяне «памазаныя». Але ўсё гэта ніяк не ўплывае на маё жыццё, проста так цікавей.

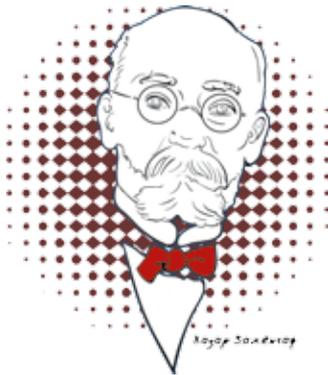
Ігар Усенка, сцэнарыст рэканструктарскіх імпрэз у Мінску:

Іх няшмат, але ёсць. Я не выношу ўвечары смецце, не пакідаю на ноч на адкрытым месцы нажы, мяняю кожны год партманет.

Ду ю спік на вось гэтай вось?

Сёння на Зямлі існуе больш за шэсць тысяч натуральных моў, акрамя таго, ёсць вялікая колькасць мёртвых. Здаецца: выбірай любую пад свае патрэбы. Але чамусьці людзі не спыняюцца і ствараюць новыя штучныя мовы. Некаторыя з'яўляюцца спробай знайсці інтэрнацыянальны сродак камунікацыі, іншыя маюць мастацкую каштоўнасць. Даведаемся пра самыя цікавыя з іх.

1. Эсперанта.

Пачынаючы гаворку пра штучныя мовы, нельга абмінуць самую вядомую з іх. Яе ў 1887 годзе стварыў акуліст з Варшавы Лазар Заменгаф. Насамрэч эсперанта — гэта псеўданім аўтара, што на створанай ім мове азначае «той, хто спадзяецца». А сама яна называлася проста «міжнароднай мовай». Аднак людзі запомнілі інакш. Неўзабаве была створана Акадэмія эсперанта, а ў 1905 годзе адбыўся першы сусветны кангрэс эсперанта.

Алфавіт гэтай мовы грунтуецца на лацінскім. Эсперанта мае 28 літар, аднаму гуку адпавядае адна літара (як чуецца, так і пішацца — зусім як у беларускай, калі верыць настаўнікам). Націск — заўсёды на перадапошні склад. Слоўнікавы запас эсперанта ствараўся на аснове германскіх і раманскіх моў, таксама ёсць тут мноства каранёў з лацінскай і грэчаскай.

Граматыка эсперанта ўключае толькі шаснаццаць правіл. Сур'эзна. Ёсць два склоны, два лікі, а вось роду няма (дакладней, ёсць займеннікі «ён, яна, яно», але яны не патрабуюць сінтаксічнай сувязі з прыметнікамі і дзеясловамі).

У свеце эсперанта валодае каля двух мільёнаў чалавек, на ёй выходзяць газеты і часопісы, выдаюцца кнігі, здымаюцца фільмы.

Разлічылі, што чалавек, які валодае адной з еўрапейскіх моў, можа асвоіць эсперанта прыкладна ў дзесяць разоў хутчэй, чым англійскую мову. Ці не надышоў час пашырыць свой моўны запас?

2. Сольрэсоль.

Самая прыгожая мова, словы якой складаюцца з назваў музычных нот. Створаная ў 1817 годзе французам Жанам Франсуа Сюдрам новая мова аказалася сапраўды прыдатнай для міжнароднай камунікацыі, бо музычная натацыя інтэрнацыянальная і вядомая ўсім адукаваным людзям. Адным з прыхільнікаў «музычнай мовы» быў Віктор Гюго. Словы сольрэсоля можна прамаўляць звычайным чынам, прайграваць на музычных інструментах, запісваць на нотным стане ці сям'ю

літарамі, маляваць сям'ю колерамі вясёлкі і яшчэ пэўнай колькасцю спосабаў. Паводле сольрэсольскага слоўніка, «добры» — гэта «фаля», а «дрэнны» — «ляфа», «я» — «дорэ», каханне — «мілясі». На жаль, сёння гэтая мова зусім не папулярная, але вы можаце знайсці ў інтэрнэце поўны слоўнік, нескладаныя правілы і стаць, магчыма, першым сольрэсоляведам у Беларусі!

3. Навамоўе.

Пэўна, не менш за толкінаўскую эльфійскую вядомая мова таталітарнага грамадства з рамана Джорджа Оруэла «1984». У творы навамоўе апісваецца як «адзіная на свеце мова, чый слоўнік з кожным годам скарачаецца». Яна ўтвараецца з англійскай мовы шляхам істотнага скарачэння і спрашчэння яе слоўніка і граматычных правіл. Мова ў рамане служыць таталітарнаму рэжыму Партыі і патрэбна, каб зрабіць немагчымым апазіцыйны склад думак ці размоў, бо ў ёй знішчаюцца паняцці волі, рэвалюцыі, пратэсту і ўвогуле магчымасць данесці складаны сэнс ці дапусціць двухсэнсоўнасць. Адзін з персанажаў рамана так кажа пра скарачальны слоўнік новай мовы: «Гэта выдатна — знішчаць словы». Звыш плюс добра, што сёння навамоўе нідзе не ўжываецца.

4. Мова манускрыпта Войніча.

Самая загадкавая з нашага дайджэсту. Настолькі, што нават сваёй назвы ў яе няма. Прысутнічае мова толькі ў адзінай сярэднявечнай кнізе невядомага аўтара. Кнігу набыў ў 1912 годзе антыквар з (самі бачыце), якім прозвішчам. З ранейшых яе ўладальнікаў вядомыя імператар, алхімік, святары. 240 старонак нікому не зразумелай мовы з уласным алфавітам і граматыкай. Штосьці агульнае з еўрапейскімі мовамі, штосьці — з дальнеўсходнімі. Радыевуглеродны аналіз паказвае, што створана кніга ў пачатку XV стагоддзя. На малюнках неіснуючыя расліны, задзякальныя сузор'і, жанчыны ў каронах, якія купаюцца ў пратоках у форме органаў цела... Ёсць меркаванне, што кніга напісана не штучнай мовай, а нейкім складаным шыфрам — яго немагчыма разгадаць нават з дапамогай сучасных сродкаў. А мабыць, мы маем справу з сапраўдным магічным трактатам. Але гэта недакладна.

Акрамя пералічаных, існуе яшчэ неверагодная колькасць штучных моў. Розных, незвычайных і дзіўных. Калі раптам нехта з нашых чытачоў валодае, напрыклад, клінгонскай ці валапюкам, пішыце ў рэдакцыю. Мабыць, будзеце на гэтых мовах калонку весці, ці што.

Мікалай Ізайтка

Жэня Вялько

Пра псіхалагічную траўму і пра тое, чаму гэта не смешна

Перад намі два чалавекі: дарослыя, самастойныя і па сваім выглядзе даволі падобныя. Гэтыя двое сядуць ў падобныя аўтобусы і сустракаюць падобных непрыемных спадарожнікаў: штурхнулі, наступілі на нагу і ў дадатак аблаялі так, што вушы задыміліся. Адзін чалавек адкажа: «Самі такія!», даедзе да пункта прызначэння і праз паўгадзіны забудзецца, што здарылася. Другі выскачыць з аўтобуса, спозніцца на працу, усё ў яго будзе валіцца з рук, а пад вечар увогуле плакаць захочацца.

Дзве аднолькавыя сітуацыі — зусім не падобныя рэакцыі. Думаеце, першы — малайчына, а другі выдуманай праблемы і сам сябе накручвае? А што, калі ў наступны раз пры з'яўленні аўтобуса той другі страціць прытомнасць? Таксама, скажаце, накруціў?

Цяпер слова «трыгер» зацягалі да немагчымасці: «мяне трыгераць экзамены», «ён такі палахлівы — адны трыгеры», «сёння я ўбачыў павука і так трыгернуўся!». Толькі ў аднаго гаворка пра звычайны спалох, а ў другога — пра паніку, якая мяжуе з катастрофай.

Трыгер — падзея, якая выклікае ў чалавека, хворага на посттраўматычнае стрэсавае разладжанне, нечаканае паўторнае перажыванне псіхалагічнай траўмы. Калі аднойчы чалавека збілі бітай, то ён можа ўпадаць у паніку падчас любога згадвання бейсбола. Дарэчы, далёка не ўсе траўмы — фізічны гвалт. І не заўсёды траўму выклікаюць канкрэтныя падзеі — гэта можа быць перажыванне, расцягнутае на месяцы ці гады. Механізмы ўзнікнення траўмы не вывучаны дасканала, але псіхологі і псіхатэрапеўты сыходзяцца ў адным: траўма з'яўляецца, калі ў чалавека няма эмацыйных рэсурсаў, каб справіцца са стрэсам. Прасцей кажучы, траўма — гэта стрэс, які псіхіка не змагла «пераварыць».

Людзей з траўмай нельга вінаваціць у слабахарактарнасці і празмернай чулівасці: яны не могуць кантраляваць працэсы, якія запускаяцца трыгерамі ў іх галаве. Неабавязкова выплеск гневу — прыкмета дрэннага характару. Магчыма, у гэты момант чалавек наоў перажывае ўспаміны пра нешта жажлівае.

Такіх людзей вакол больш, чым вы можаце сабе ўявіць. Хтосьці ведае пра свае слабыя месцы, ходзіць да псіхатэрапеўта, а хтосьці — і іх большасць — не ўяўляе, што насамрэч адбываецца, калі эмоцыі бяруць верх над розумам.

Вядома, не трэба кожнаму прыпісваць траўму — пакінем гэта дыпламаваным спецыялістам. Але, як чалавек з траўмай, я прашу вас: на ўсялякі выпадак не кпіце з чужых страху.

Вучань ці абаронца?

У настаўніцай мінскай школы №116 Святлана Сяргееўна Стубайла, настаўніца географіі, і Іна Віктараўна Рабава, настаўніца матэматыкі, размаўляюць пра тое, навошта патрэбна асаблівая форма прававым класам.

С. С.: Пасля таго як вучні прававых класаў апрабуюць форму, у іх нібыта з'яўляецца нейкі іншы, асаблівы гонар.

І. В.: А як не ганарыцца, калі ўсе малодшыя школьнікі, убачыўшы старшакласнікаў у форме, адразу і паводзяць сябе лепш, і імкнуцца за імі, «падцягваюцца», выказваюць пашану. Тут самому, здаецца, не пабытаць бы, хто міліцыянер, а хто вучань, бо форма для навучэнцаў шылася амаль такая ж, як у сапраўдных служачых. Адно што шэроны і нашыўкі розныя. А так нават тканіна «міліцэйская». Канешне, гонару будзе, некаторыя з-за строяў у такія класы і ідуць.

С. С.: Але калі б справа была толькі ў гонары! З формай з'яўляецца і адказнасць. Вучні, паставіўшы сябе на месца сапраўдных абаронцаў закона, і свавольнічаюць менш, і лепш выконваюць работу, бо павінны верыць, што ў іх будучай прафесіі не будзе месца для хібаў і недакладнасцей. Многія паступаюць пасля школы на прававыя спецыяльнасці.

І. В.: А з гэтай мэтай класы і ствараліся — узгадаваць будучых службоўцаў. Як толькі пачыналі супрацоўнічаць з Акадэміяй МУС, і іспыты цяжкія былі, і адбор дакладны, каб пасля гэтых хлопцы і дзяўчаты мелі магчымасць так вылучацца.

С. С.: Але, як бы ні было, такая форма і для бацькоў вельмі зручная: пытанне школьных строяў вырашана адразу на два гады. Канешне, справа кожнай школы — ставіць такую умову ці не, але вучні ў вайсковых гарнітурах адчуваюць сябе зусім інакш, чым тыя, хто проста лічыцца вучнем прававога класа. Ды й нават пасля паступлення на падобныя спецыяльнасці ў ВНУ можна проста змяніць нашыўкі — і форма гатовая.

І. В.: Тут пытанне для кожнай школы асобнае, бо і форма ў прававых класах розных устаноў можа быць свая. Мы шылі паводле ўзору Акадэміі МУС, хтосьці самастойна распрацуе сваю форму — і яна будзе асаблівай, незвычайнай. Не так даўно бачыліся з выпускнікамі, некаторыя кажуць, і сёння, здаецца, пераапраануліся б у строй і пайшлі. Адно што памылкова на вуліцах спыняюць бабулі, каб запытацца пра што-небудзь. А выпускнікі і адказваюць. Відаць, вучыліся недарэмна.

С. С.: Канешне, недарэмна. Столькі паездак, форумай, сустрэч: там абавязкова штосьці даведаешся, каб на некаторыя пытанні адказаць. Класныя гадзіны, канферэнцыі, да якіх рыхтуюцца. Нічога недарэмна. А да гэтага яшчэ і форму! Адсюль і дысцыпліна, адсюль і павага да краіны.

Нешта старое і нешта бессмяротнае

Іх прызвалі вялікімі не проста так: яны змянілі гісторыю, яны ўвайшлі ў гісторыю. У кожнага з іх свой шлях, сваё жыццё. Пра вядомых людзей мінулага і цяперашняга часу — у наступнай падборцы фільмаў.

«Джэйн Осцін», Вялікабрытанія — Ірландыя, 2007 год

Джэйн Осцін вядомая як аўтар рэалістычных раманаў. «Гонар і прадузятасць», «Пачуцці і чулінасць» і іншыя яе творы сталі сусветнай класікай. Письменніцтва для жанчыны таго часу было забавай, але Джэйн Осцін зрабіла яго сваёй прафесіяй. Чытаючы яе ра-

маны, можна падумаць, што яна пражыла жыццё ў раскошы з каханым мужам, але насамрэч яна так і не выйшла замуж. Фільм распавядае толькі пра частку жыцця міс Осцін, тую, дзе яна толькі пачынае пісаць, дзе складваюцца адносіны англійскай пісьменніцы і ірландскага юрыста Томаса Лефроя. І хоць фільм заканчваецца не бліскучым шлюбам, як раманы пісьменніцы, але мае шчаслівы фінал.

«Джобс: Імперыя спакусы», ЗША, 2013 год

Сюжэт «Джобса» пачынаецца з 1974 года, калі галоўнага героя Стыва Джобса выключаюць з Рыд-каледжа, і заканчваецца прэзентацыяй першага iPod у Apple Town Hall у 2001 годзе. Фільм паказвае, як са свавольнага хіпі Стыў ператварыўся ў бізнесмена, дызайнера і сузасна-

вальніка кампаніі «Apple». І як стваралася сусветная імперыя спакусы.

«Како да Шанель», Францыя — Бельгія, 2009 год

Како Шанель — легендарная асоба, заснавальніца Дома моды. Яна ўпершыню апранула жанчыну ў мужчынскі касцюм і маленькую

чорную сукенку. Але якой была Како да таго часу, як стала сусветна вядомай Шанель? Усяго толькі Габрыэль — швачкай і спявачкай, якая атрымала мянушку «Како» за песню. «Да» — толькі прыназоўнік, што адлюстроўвае сутнасць фільма, — жыццё Како Шанель да тых дзён, калі яна стала вядомым дызайнерам, той час, калі яна была Габрыэль.

«Сусвет Стывена Хокінга», Вялікабрытанія, 2014 год

У студэнцтве Стывен лічыўся свяцілам касмалогіі і сустрэў сваю будучую жонку Джэйн. Пра што яшчэ можна марыць? Аднак бліскучыя планы на будучыню разбурыла

хвароба Лу Герыга са смяротным дыягназам. Але Стывен Хокінг усё яшчэ жывы і мае траіх дзяцей. Цяпер ён вядомы у свеце як выдатны брытанскі фізік-тэарэтык, папулярызатар навукі, аўтар «Кароткай гісторыі часу», «Свету ў арэхавай шкарлупіне» і іншых кніг. Фільм «Сусвет Стывена Хокінга» ахапіў амаль усё жыццё вучонага — ад універсітэцкіх дзён да нашага часу. Гэта гісторыя пра пошук пачатку часу, пра каханне і пераадоленне хваробы. Гэта жыццё Стывена Хокінга. Гэта сусвет Стывена Хокінга.

«Амадэй», ЗША, 1984 год

Вольфганг Амадэй Моцарт здзіўляў усіх сваім музычным геніем, у той час як Антонія Сальеры мог пра такое толькі марыць. Сальеры становіцца кампазітарам пры двары імператара, і яго талент цалкам апраўдвае яго папулярнасць. Але ён ніколі не будзе роўным Моцарту. Той мае рэдкі дар, але не беражэ яго і не заслугоўвае. Увесь час Антонія задаецца пытаннем, чаму Бог даў яму жаданне стаць бліскучым кампазітарам, але не адарыў яго геніем, падобным да генію Моцарта. У парыве рэўнасці Сальеры выконвае план помсты.

Фільм «Амадэй» створаны паводле п'есы Пітэра Шэфера і з'яўляецца вельмі вольнай інтэрпрэтацыяй жыцця вялікага кампазітара.

Фільм «Амадэй» створаны паводле п'есы Пітэра Шэфера і з'яўляецца вельмі вольнай інтэрпрэтацыяй жыцця вялікага кампазітара.

Дыскатэка «дзясятых»

Вас калі-небудзь цікавіла, што будуць гаварыць пра наш час гадоў праз дваццаць? У нас ёсць магчымасць паглядзець дакументальны фільм пра, скажам, шасцідзясятыя або перабудову, ці хаця б запытацца ў сваіх бабуль-дзядуль, колькі каштавала марозіва, якія штаны былі модныя, а самае галоўнае — каго слухалі і пад каго «касілі».

Якім будзе герой нашага часу?

Сімвал эпохі рок-н-рола — вядома, Элвіс. Гэта масавая культура, гэта бляск, энергія, танцы да ўпаду і вера ў светлую будучыню. Лідар чартаў васьмідзясятых — Майкл Джэксан, які сцёр межы паміж краінамі, расамі, узростамі і сказаў: «Гэй, вы ўсе свабодныя, кожны з вас цудоўны». Потым Курт Кабэйн — плявок у твар гламуру і элітарнаму мастацтву, адмова ад усіх ранейшых стандартаў.

Я нарадзіўся ў дзевяностыя і быў падлеткам ў нулявыя. Памятаю, як у першы раз пачуў слова «нулявыя» і падумаў: халера, гэты час для цяперашніх першаклашак такі ж чужы, як для мяне — маладосць маіх бацькоў. У школьныя гады я заспеў сапраўдных эма і «ванілек»: мае аднакласніцы мазалі вусны танальнікам і насілі футболкі «I Love New York», а я посціў у сацсетках псеўдафіласофскія цытаты і слухаў дэпрэсіўны рок.

І калі за першае мне сорамна, то за другое — ні разу. Рок-музыка без перабольшвання зрабіла мяне такім, які я ёсць. Калі мне было сумна, я ўключаў плэер, і голас у навушніках казаў мне: усё дрэнна, але ты справішся. Такі для мяне быў гэты час: падлеткавае дэкадэнцтва, калі міленіум ужо ў мінулым, а абяцаную светлую будучыню так ніхто і не атрымаў. Калі я спрабую ўявіць, хто мог бы быць рок-сімвалам нулявых, я думаю пра Чэстара Бэнінгтана. Герой нулявых ваюе не з абстрактнай сістэмай, а з уласнымі дэманамі; герой самотны, страчаны, але не зламаны.

Хто ж тады сімвал «дзясятых»? У нас ёсць інтэрнэт і магчымасць наведваць якія заўгодна канцэрты і фестывалі, але цяпер, у 2017-м, я не магу назваць каго-небудзь, хто быў бы іконай гэтага дзесяцігоддзя. Ці то выбар у аўдыторыі стаў шырэйшы, ці то я не бачу культавую асобу ў сябе пад носам.

Але, здаецца, слухач больш не патрабуе, каб музыка мела твар. Гэта нядрэнна і нядобра — гэта проста па-новаму. Любая вытворчасць можа абысціся без чалавека, музычная індустрыя — не выключэнне.

Так ці інакш, гадоў у сорок трэба будзе абавязкова схадзіць на дыскатэку «дзясятых» і паглядзець, хто яны — сімвалы нашай эпохі.

Жэня Вялько

Седзячы на прыгожым пагорку, або У пошуках свайго аўтобуса

Ці здзіўляе вас, калі аўтары песень — музыканты — выдаюць свае паэтычныя зборнікі? Гэтая ідэя выглядае незвычайнай з многіх прычын: з аднаго боку, толькі спалучэнне тэксту і мелодыі з голасам і харызмай выканаўцы дае паўнаважны твор. Проста тэкст і палову таго эфекту можа не стварыць, які забяспечвае сапраўднае «жывое» выкананне. Частка таго, што называюць мастацкай вартасцю твора, знікае. З іншага боку, бясспрэчна, тэксты значнай колькасці папулярных песень мастацкай каштоўнасці не маюць у прынцыпе. Вось і атрымліваецца, што публікаваць тэксты песень, як вершы, — бессэнсоўна і смешна.

Зразумела, ёсць прыемныя выключэнні, і калі вы не разумееце, чаму Боб Дылан атрымаў Нобелеўскую прэмію за ўклад у літаратуру, то вы, верагодна, проста ніколі не чулі яго песні. Невядома, ці марыць Барыс Грэбеншчыкоў пра Нобеля, але вось пра месца такога «рускага Боба Дылана» — магчыма. Ва ўсякім разе, у межах свайго кантэксту фігуры цалкам супастаўляльныя.

Сёння мы будзем разглядаць вершы Барыса Грэбеншчыкова, музыканта і спевачка, лідара гурта «Акварыум». Грэбеншчыкова па праву называюць адной з ключавых фігур рускага року, і найперш менавіта з-за паэтычнага ўнёска. Акрамя вялікай колькасці музычных альбомаў — як у складзе гурта «Акварыум», так і сольных — БГ апублікаваў некалькі зборнікаў вершаў, у якія былі ўключаны тэксты песень. З рознымі варыяцыямі падборак, у розных выдавецтвах, але тэксты выходзілі, ды яшчэ

і ў суправаджэнні пафасных анатацый і гучных эпітэтаў (як, напрыклад, у зборніку «Срэбра Госпада майго», што ў асноўным і быў выкарыстаны для аналізу).

Грэбеншчыкоў шмат што ў ідэйным плане узяў у Дылана — і не адмаўляецца ад гэтага. Але вызначальным становіцца якраз кантэкст: творчы шлях БГ пачаўся ў сямідзясятых гадах ў Савецкім Саюзе. Што ў гэтым адметнага? Спойлер: літаральна ўсё. Магчымасць вольнага творчага выказвання тады істотна абмяжоўвалася. Як з тэхнічнага боку (якасную апаратуру было нерэальна дастаць, таму ў большасці рок-гуртоў таго часу цалкам забіты гук), так і з грамадска-палітычнага: рок-н-рол знаходзіўся пад забаронай як разбуральная частка культуры Захада.

Па просьбе аднаго выдавецтва Грэбеншчыкоў склаў спіс з дзесяці любімых дзіцячых кніг (які, паводле яго слоў, мог бы быць і большы). Прапануем вам азнаёміцца з такім своеасаблівым «started-rack шукальніка і летуценніка»:

- К. Грэм «Вецер у вербах»;
- Р. Кіплінг «Кніга джунгляў»;
- Дж. Р. Р. Толкін, «Хобіт, або вандроўка туды і назад»;
- Дж. Р. Р. Толкін, «Уладар пярсцёнкаў»;
- Л. Кэрал «Аліса ў Краіне цудаў»;
- Л. Кэрал «Скрозь люстэрка, і што ўбачыла там Аліса»;
- А. М. Талстой «Бураціна»;
- Р. Стывенсан «Востраў скарбаў»;
- У. К. Ле Гуін «Чараўнік Земнамор'я»;
- А. Сэнт-Экзюперы «Маленькі прынец».

Амаль дваццаць гадоў «Акварыум», як і іншыя, знаходзіўся ў падполлі — вось вам сапраўдны андэграўнд! Аднак нават андэграўнду даводзілася прытрымлівацца цэнзуры. Пакаранне за тэксты песень — задавальненне сумніўнае, але што рабіць, калі выказацца хочацца? Правільна, зрабіць тэксты максімальна алегарычнымі і незразумелымі.

Тэксты БГ адрозніваюцца эклектычнай вобразнасцю, але, акрамя гэтага, яны на дзіва не канкрэтныя. Рэчы ніколі не называюцца сваімі імёнамі, персанажы ніколі не называюцца сваімі імёнамі, месцы ніколі не называюцца сваімі імёнамі. Больш за тое — часта не канкрэтызуюцца і дзеянні. У выніку ў тэксце хтосьці павінен ісці туды, куды немагчыма трапіць, каб зрабіць тое, што павінны рабіць. Але рускі рок перапоўнены такімі скарбамі. Грэбеншчыкоў проста зрабіў гэта першым.

Агульная тэматыка вершаў — «пра жыццё». Пра Пецярбург — родны горад, пра жыццё ў гэтым горадзе, пра жыццё ў гэтай краіне: надзеі, трывогі і чаканні. Прычым чаканні надзвычай безнадзейныя: цягнік у агні — і няма на што больш спадзявацца. Рок-н-рол як сімвал свабоды мёртвы; тыя, хто мог гэта змяніць, няздольныя. А «маладая шпана», якая сцерла б старых герояў з твару зямлі, не з'яўляецца. Адчайвацца ў такой сітуацыі не хочацца, але адчай — занадта моцнае пачуццё. Таму проста ўціхамірваешся і сузіраеш, седзячы на прыгожым пагорку.

І што ж атрымліваецца напрыканцы з гэтага эклектычнага неканкрэтнага сузірання? Атрымліваецца сапраўдная рыфмаваная міфалогія савецкага андэграўнда. Тэксты песень, сабраныя ў адзін зборнік, выдатна чытаюцца як цэласная паэма. У многіх тэкстах прысутнічае нейкі эпічны герой, які павінен узяць у рукі меч, адправіцца ў дарогу і кагосьці за сабой павесці. Часцей за ўсё гэта заканчваецца смерцю. Канкрэтныя месцы на шляху — своеасаблівыя магічны свет, дзе драконы прыямляюцца на поле, дзе Аляксандра Сяргеевіча блытаюць з Хрыстом, а трамвай ідуць там, дзе няма рэек. Герой сустракае пачвар, змей, што захоўваюць спакой, і дзядка Казладоева, і незвычайных звычайных вялікіх людзей, палярнікаў, сяброў-музыкаў і Івана Бадхідхарму. Палітра персанажаў вялікая і незвычайная, але кожны — нібы вядомы. Быццам і мы можам спаткаць хлопчыка Яўграфа і вялікага дворніка на нашай дарозе.

Асабліва варта вылучыць жаночыя вобразы ў паэзіі БГ. Як і можна чакаць ад усёй гэтай безнадзейнай фантазіі, ёсць вобраз цудоўнай каханай, але ён узнімаецца на недасягальны п'едэстал. Яна — не проста каханая, але і маці, і сястра, і муза, і пагібель адначасова. Такая безаблічная багіня, што можа натхняць і накіроўваць, але не можа знаходзіцца побач. Адзіная ўмова, пры якой яны будуць разам, — смерць героя. Толькі пасля яе жанчына адорыць яго сваёй увагай, сыдзе і забярэ ключы ад яго дзвярэй.

Сам БГ не любіць тлумачыць і каменціраваць сэнс сваіх тэкстаў. Кажы: не хоча пазбаўляць слухача магчымасці самастойна інтэрпрэтаваць, бо, калі ён дасць канкрэтную трактоўку, то яна будзе ўспрымацца як адзіная дакладная. А калі ёсць дакладная, то навошта шукаць нешта яшчэ? Можна сказаць, пошук у шырокім сэнсе — галоўная жыццёвая каштоўнасць Грэбеншчыкова, адсюль жа галоўная тэматыка яго міфалогіі. Таму герой песень — вечна ў дарозе, вечна шукае, спрабуе ўхапіць сутнасць рэчаў. Ці знаходзіць? Вам трактаваць.

Парадаксальным чынам тэксты БГ — гэта тэксты дзіцяці, якое вырасла ў (пост)савецкай рэчаіснасці, гэтай рэчаіснасцю прыгнечанае, і ўпарта спрабуе знайсці з яе выйсце, таму што верыць: ёсць нешта большае.

Існуе гісторыя пра БГ-школьніка. У яго была ідэя напісаць аповед пра хлопчыка, які па дарозе са школы дадому засынае ў аўтобусе. І яму сніцца, як ён выходзіць з аўтобуса, ідзе дадому — у гэты шэры побыт, дзе сваркі, урокі, бессэнсоўная мітусня. Але насамрэч ён едзе далей і прачынаецца на канцавым прыпынку. А там свеціць сонца, там і паляна, і лес, і на дзіва хораша. І кіроўца, пад якім яўна маецца на ўвазе Джордж Харысан (музыка, спявак, пісьменнік, гітарыст The Beatles), кажа: «Ну, вось і прыехалі!» Аповед так і не быў напісаны, але, відавочна, БГ не губляе надзеі трапіць у гэты аўтобус з Джорджам Харысанам за рулём.

Падарожныя нататкі: як я намагалася палюбіць восень

Зразумець, што піяр-кампанія фестывалю сапраўды працуе — гэта калі па дарозе да маршрутка на Ліду табе даюць флаер з рэкламай мерапрыемства, на якое ты воль ужо выехаць. «Прычына палюбіць восень!» — напісана на лістку. Добра. Прычыны палюбіць восень лішнімі дакладна не будуць.

Месца правядзення фестывалю — горад Ліда. Мне шанцуе, таму што ў вёсцы зусім недалёка ад горада жывуць бабуля з дзядулем маёй даўняй сяброўкі, і яна прапануе мне спыніцца ў іх на час фестывалю. Гэта спланавана загадзя, і сапраўды ўдача: не трэба будзе пасля канцэрта ўночы вяртацца ў Мінск ці шукаць месца для начлегу. Мы з сяброўкай прыязджаем яшчэ ў пятніцу, а ў суботу накіроўваемся ў горад. Пра шлях за нас паклапаціліся: з вёскі да месца фестывалю кожныя дваццаць хвілін ходзяць прамыя аўтобусы. Кіроўца паведамляе, што гэта працягнецца аж да чатырох гадзін, таму як дабірацца назад, таксама хвалявацца не трэба.

Вакол Лідскага замка разгарнулася сапраўднае свята: з вулічнымі музыкамі, з разнастайнымі конкурсамі, нават з верталётам, які бярэ ўсіх ахвочых на аглядную экскурсію. Праўда, на верталёце мы катацца не пайшлі, бо і каштуе гэта ня-мала, і перспектыва некалькі гадзін прастаяць у чарзе не вабіць, калі прыйшоў адпачываць. Але і без верталёта можна было адчуць, наколькі вялікім атрымалася свята. На некалькіх вуліцах горада на час фестывалю прыпынены рух. Больш за сто тысяч чалавек прыехала з розных гарадоў краіны. У Мінску падобнае мерапрыемства ў жніўні сабрала, здаецца, больш гасцей, але ў момант знаходжання ў Лідзе здавалася, быццам яна Мінск у некалькі разоў перагнала.

Асноўная прычына ехаць на такія фестывалі — музыка. І асабіста мая музычная мэта гэтым разам — «Акіян Эльзы». Першы раз на падобны канцэрт еду з-за хэдлайнера: раней неяк атрымлівалася, што на іншых мерапрыемствах такога фармату мяне цікавілі не асноўныя, а менш вядомыя музычныя гурты.

Але тут сітуацыя іншая — і я загадзя папярэджваю сваіх сяброў, што раней, чым закончыцца канцэрт, сыходзіць мы не плануем. Амаль што ўпэўнена: канцэрт працягнецца даўжэй, чым у праграме пазначана. І сапраўды. «Акіян Эльзы» спазніўся на 40 хвілін — напэўна, з-за нейкіх тэхнічных праблем, але яны цалкам кампенсавалі затрымку сваёй неверагоднай энергетыкай, цудоўнай музыкай і такой надзвычайнай блізкасцю да слухачоў, ад якой становіцца цёпла на сэрцы нават ў холад восеньскай ночы.

Колькі гадоў таму я ўжо была на канцэрце «Акіяна» — не ў рамках фестывалю, а менавіта на паўнаваартасным самастойным канцэрце. І ўсе выступы гэтага гурта маюць такую адметную рысу: яны не заканчваюцца, пакуль задаволеныя слухачы не адпусцяць музыкаў. Аб гэтым і сам Святаслаў Вакарчук гаварыў са сцэны ў Лідзе, выходзячы другі раз на біс. У выніку гурт выступаў нават больш за адведзены яму час.

І вось ты стаіш у вялізным натоўпе, ужо стомлены за дзень, ногі баляць і ўсё цела, але шчаслівы, ахоплены музыкай і атмасферай, і разумееш у які раз, што вельмі любіш гэты гурт і тую музыку, якую ён стварае. А на наступны дзень, у Мінску, адпачыўшы і перагледзеўшы відэазапісы канцэрта, «на свежую галаву» разумееш гэта яшчэ раз і яшчэ ярчэй.

Шчыра кажучы, восень — не самая любімая пара года для мяне. Хутчэй, наадварот. Але ў гэтым годзе яна безумоўна адзначылася яркімі плямамі ў маёй памяці. Палюбіць восень, мабыць, для мяне ўсё ж такі складана, але не палюбіць яшчэ раз, нанова, ужо без таго любімы гурт — немагчыма.

Алена Марціновіч

Юрка Лявонны: падарожжа праз жыццё

1 937 год асацыюецца з рэпрэсіямі. Яны закранулі самых выбітных дзеячаў беларускай культуры і навукі. Тады мы страцілі не толькі выдатных асоб, але і вынікі іх працы. На шчасце, цяпер ёсць магчымасць хоць часткова ўзнавіць згубленую творчасць. І сёння я хачу распавесці пра адно незабытае імя.

Леанід Юрчанка. Гэты паэт цікавым чынам абраў сабе псеўданім. Як? Памяняў месцамі імя і прозвішча і збеларусіў іх. Атрымаўся Юрка Лявонны. Пад гэтай мянушкай вышлі ўсе яго творы.

Лявон нарадзіўся ў сям'і настаўнікаў. У бацькі была вялікая бібліятэка — рэдкая каштоўнасць на той час. Але іншы раз у анкетах паэт пісаў, што яго паходжанне сялянскае. Жывучы ў горадзе, з-за сваёй беднасці Юрчанкі вялі фактычна вясковы лад жыцця.

Хто чаго дасягнуў ці дасягне ў дзевятнаццаць гадоў? А вось Юрку Лявоннага ў гэтым узросце адправілі на рэспубліканскі сход ад Магілёўскай філіі «Маладняка». Ён жа, нягледзячы на варожыя зносіны паміж маладнякоўцамі і ўзвышэнцамі, імкнуўся надрукаваць вершы ў выданнях абодвух аб'яднанняў, ды яшчэ і ў часопісе Беларускай літаратурна-мастацкай камуны. А калі дамогся гэтага, меў поўнае права хваліцца ўласнай універсальнасцю.

Тры літаб'яднанні — гэта дробязі. Ён свае сілы яшчэ і ў імажынізме паспрабаваў. Пісаў вельмі вобразна і выкарыстоўваючы складаныя метафары. Калі савецкая ўлада забараніла гэтую мастацкую плынь, прызнаў уласныя памылкі. Пазней Юрка Лявонны пачаў пісаць і крытычныя артыкулы. У іх ганьбіў аўтараў за тое ж, што нядаўна рабіў сам. Хоць варта сказаць, ён заўсёды шукаў у чужых працах нешта станоўчае.

Вершаў паэт ствараў шмат. З гэтай прычыны выкладчык Павел Бузук аднойчы «пахваліў» юнака. Прафесар сказаў: «Віншую з творчай актыўнасцю! Трэба, напэўна, менш пісаць». Юрка пачырванеў, а той задаволены пайшоў далей па калідоры.

Майстар слова захапляўся і замежнай літаратурай. Конан Дойл, Джэймс Купер, Жюль Верн — самыя вядомыя са спіса яго любімых аўтараў. Вядомы твор апошняга ён разам з сябрам Сяргеем Грахоўскім нават пераклаў. Беларусы дазволілі сабе нават змяніць назву. «Дваццаць тысяч лье пад вадой» ператварыліся ў «Восемдзесят тысяч кіламетраў пад вадой». І не паспрачаешся: лікі па сутнасці роўныя. Вось толькі на вокладцы кніжкі прозвішч Грахоўскага і Юрчанкі не было. Толькі адзін рэдактар — Янка Маўр. Хто дазволіць друкаваць імя ворагаў народа на мастацкім творы?

Ва ўспамінах Сяргей Грахоўскі пісаў, што пасля арышту трапіў у агульную камеру. Над ёй сядзеў Леанід Юрчанка. Той пасмейваўся, што іх дарэмна ўзялі, і быў упэўнены: абвінавачванне — глупства, і хутка паэты сустрэнуцца дома. Штораніцы ўвесь астрог чакаў «выхаду ў эфір». Паводле хітрай схемы з верхняга паверха Юрку Лявоннаму на вяроўцы спускалі газеты, а ён як плату паднімаў табаку. Пакуль варта спала, дэкламаваў урыўкі з выдання, а пасля і апошнія навіны турмы. У канцы верасня ён не выйшаў у эфір. Суседзям паведамілі, што яго забралі на суд, а праз чатыры дні забралі і рэчы.

Музыкі беларускага гурта Vŭraj напісалі песню на верш Юркі Лявоннага «Зімовая радасць». Падзея нават супала з дзевяностагоддзем твора. Хоць ён і быў напісаны васемнаццацігадовым юнаком, гэты твор можна назваць падарожжам праз усё жыццё паэта. Ці гэта не цуд?

Юрка Лявонны

Чыста сімвалічнае жыццё

Дзяніс салодка пацягнуўся і расплюшчыў вочы.
— Надвор'ечка супер! Хоць карціну пішы. Адны аблокі чаго вартыя! Вось смайлік плыве. Побач — кашэчая мордачка. А за ёй — сапраўднае сэрцайка. Хоць ты яго лаві і дары сябрам! Ой-ой-ой... ледзь не забыўся!

Дзяніс саскочыў з тахты і ўключыў планшэт:

— У Цёмы сёння дзень нараджэння. Хацеў жа першым павіншаваць. Дзе тут у нас сэрцайка? Хаця сэрцы я імянініцам падару. Ой, мама! Дзякуй, бласлаўлены інтэрнэт! Дзякуй, усёмагутная сетка! Усё ведаеце і ўсё памятаеце. У мамы сёння дзень нараджэння, а я ледзь не правароніў. Для любай матулі давядзецца пастарацца — пальцы, спрытныя пасля шматгадзінных трэніровак, імгненна выбіралі са стандартнага набору карцінак самыя прыдатныя. — Уф-ф-ф, цэлая петыцыя атрымалася. Тут табе і сэрцы, і падаруначкі, і вусны банцікам, і іншая лухта. Не забыцца б уживую павіншаваць. А то пакрыўдзіцца можа — не прывыклі нашы продкі абыходзіцца віртуальным мінімумам. Дзе тут у нас Цёмыч? На старт, увага. Руш!

Ён абраў штук пяць прышпільных значкоў, дадаў гіфку і тройку стыкераў. Палюбаваўся. Чагосьці не хапала. Трохі падумаў, паблукаўшы па меню.

— Добра, накідаем пару слоў для яснасці.

І накідаў. Коротка і ясна: «Цёмыч, з днюхай! Будзь!»

Цяпер трэба сабрацца ў школу. Адтрубіць шэсць урокаў і факультатыў, вярнуцца дадому, пасядзець у «ВК», зрабіць што-небудзь з дамашкі на панядзелак і сабрацца на лецішча.

— Пра лецішча я забыўся зусім. Каго ўзяць з сабой? У Воўкі на выходных анлайн-турнір міжнародны, паўгода да яго рыхтаваўся. Цёму маці не адпусціць, і яе не хвалюе, што яму ўжо сямнаццаць. У Сярожы свае інтарэсы, ён сімвалічна ў нашым коле прысутнічае. Добра, што-небудзь прыдумаю па дарозе, а то на першы ўрок спазнюся, не хапала яшчэ заўвагі ў дзённіку.

Бацькі сабраліся ў рэстаран, а Дзянісу дазволілі прыцяляў на дачу запрасіць. Сумясціць прыемнае з карысным — адпачнуць і хату дагледзець. Вось толькі каго запрасіць...

Дарога ў школу мала што дала — яшчэ пяцярых са спіса кандыдатаў выкрасліў: Лёня па суботах да рэпетытара наведваецца, Алесь з братам сядзіць, пакуль мама гаспадаркай займаецца, Слаўка сваю дачу мае...

Так нічога і не прыдумаўшы, ён устаў, вітаючы настаўніка. Потым сеў, казырнуўшы таму, хто спазніўся. Разгарнуў сшытак. Узяў асадку. Падміргнуў Ленцы Шэпелевай. Жэстам ацаніў новую фрызуру Славіка Арленкі. Закаціў вочы і правёў вялікім пальцам па шыі, «падтрымліваючы» выкліканага да дошкі Ромку Ручко. І асцярожна — каб матэматык не заўважыў — паклаў на калені тэлефон.

Вось дзе было ўсё лёгка і проста. Хочаш — упадабай, хочаш — затроль. Блісні дасціпнай думкай (знойдзенай у сетцы). Запампоўвай фоткі, пакідай іранічныя каментары на злобу дня. Дыялагізуй. Сябруй. Любі. Рассыпайся па свеце сэрцайкамі. Будзь героем. Лідарам. Ці махляром.

— Прыдумаў! — прашаптаў Дзяніс, загружаючы сваю старонку ў сетцы. — Проста, як свет! І дзейсна.

Пальцы затанцавалі па сэнсарнай клавіятуры: «Браты! Наклёўваецца супер-уікэнд на прыродзе. Мая фазэнда — да вашых паслуг. Затусім? Хто едзе, пішыце ў асабістыя». Заставалася крыху пачакаць. Да канца дня без асаблівых высілкаў са свайго боку ён зможа вызначыцца з перспектывай.

— Няхай жыве свет знакаў! Універсальны. Даступны. Лаканічны, — ён аддаў належнае найвялікшаму з адкрыццяў сучаснага свету і пераклучыўся на рашэнне задачы.

Шкодная настаўніца:

Такімі тэмпамі мы хутка ў сеткі інтэрнэт-залежнасці трапім! Ці гэта нас пакуль не турбуе?

Добра, логіку новай тэмы не ўспрыняў, пакуль у сваіх віртуаліях завісаў, — на дадатковых занятках нагоніш. А што жыццё сваё ў сімвалы перавёў — з гэтым давядзецца пазмагацца. Спадзяюся, ты не збіраешся вырасці нячулым робатам?

Вы ж у дзясяты не проста так прыйшлі. З сур'ёзнымі намерамі. Тады будзем вучыць. І вучыцца. Да ВНУ дацягніся. Тым больш што навукі менавіта на знаках будуецца.

А як з астатнім быць? З чалавечымі пачуццямі і адносінамі? З успрыманням — прыняццем — паглыбленнем — датычнасцю — да прыроды, мастацтваў,

культуры? Да душы? Няўжо ты вось так папросту памянеш усплёск жывой азёрнай вады, пахі траў, лістоты, вогнішча на нейкія смайлікі?

Спыніся, пакуль не позна! Апамятайся. Выкараскайся са свету знакаў. Кліч сяброў! Зрабі гэта так, каб ніхто адмовіць не змог. Напарцеся. Надурэйцеся ўволю. Паглыбцеся ва ўсё хараство дачных рэалій. Быць можа, ваша сяброўства прыойдзе з фармату сімвалічнага ў фармат духоўна-эмацыянальны. Добрых выходных!

А ў панядзелак пасля ўрокаў чакаю. Трыганаметрыю ніхто не адмяняў.

Прыгажуня:

Вядома, я нічога супраць анлайн-зносін не маю. Але нешта цябе панесла, Дзяніс. І капітальна панесла. Хіба можна жыццё на нейкія кручкі прамяняць?

Жыццё — яно такое... цудоўнае, яркае! Гармонія пахаў і колераў, думак і эмоцый. Магія захаплення, асалоды, любові. Узнёсласць адкрыццяў. Бясконцасць і хуткаплыннасць. Мяккасць і сіла.

Павярні назад! Пачні зноў.

Успомні, як весела праходзілі ў нас у дзіцячым садку ранішнікі, як доўга і старанна мы рыхтаваліся да выступленняў. Як падтрымлівалі адно аднаго... Як радаваліся поспеху...

А памятаеш нашы любімыя Дні імянінніка ў пачатковых класах з кучай розных прыколаў і конкурсаў? Як мы іх чакалі! Як выбіралі адно аднаму сюрпрызы. Прыбіраліся. Прасілі ў мамы спячы любімы торцік.

А экскурсійныя паездкі! Пакуль даедзеш, паспееш жыццё пражыць. Займальнае, вясёлае, смачнае. Успомні нашы вячоркі ля пад'езда. Першую закаханасць. Руку ў руцэ дарагога табе чалавека. Трапятанне сэрца. Нясмеласць важных слоў.

А далей усё будзе яшчэ лепш! Сапраўднае сяброўства. Сапраўднае каханне. Сапраўднае жыццё. І толькі адна ўмова — не дай сабе патануць у штучна створаным свеце знакаў.

Кліч сяброў на дачу. І мы з дзяўчаткамі што-небудзь гэткае прыдумаем. Здаецца, я нават ведаю... Пакуль не скажу, што.

Студэнт-практыкант:

Ведаеш, чым больш я паглыбляюся ў свет навукі, тым больш расчароўваюся ў знаках. Пустыя надуманыя значкі, створаныя для зручнасці. Сутнасці на капейку, а ўплыву на мільён. І не рублёў.

Асабліва сімваламі не захапляйся, няма чаго мозг засмечваць. Гэта зручнае — і нічога больш — спрашчэнне складаных паняццяў. Як бярэны замест дрэва — транспартабельна, а прыгажосці ніякай. Ты ж не імкнешся да спрашчэння сябе, напрыклад? Сваёй унікальнасці, глыбіні, выразнасці.

Павер майму вопыту: ніводны самы змястоўны знак не заменіць некалькі жывых слоў. Каб з рота ў вуха, з вачэй у вочы. Каб і без слоў было зразумела, што ты побач. Што ты жывы. Патрэбны. Важны.

Слухай, можа, і я з вамі? А што? Душой кампаніі бываць даводзілася. І ў лазні вельмі люблю парыцца. І на роварах па лесе палётаць. Ля вогнішча пасядзець. На гітары пабрэнькаць. Бераце?

Заадно і трыганаметрыю падцягнем, вось настаўніца будзе рада!

Вопытны псіхолог:

Падобна, што тваё сапраўднае жыццё спынілася гады два таму. Думкі і разважанні інфантальныя. Сяброў дзіцячымі імёнамі клічаш: Цёмка, Ромка, Шурк. Не адчуваецца ў табе шаснаццацігадовы юнак. На жаль.

Ведаеш, ты такі не адзін. Калі гэта можна лічыць суцяшэннем. Захопленых сімвалікай людзей становіцца больш. Як спецыяліста мяне турбуе душэўная раз'яднанасць моладзі, яе імкненне да адзіноты. Безумоўна, інтэрнэт скарачае адлегласці, але не дае эмацыйнай падтрымкі, рэальнай спагады.

Мала таго, пастаянныя зносіны ў інтэрнэце часцяком прыводзяць да сацыяльнай ізаляцыі чалавека. Яго ўяўленні пра жыццё становяцца плоскімі і спрощанымі. Па-за разуменнем застаецца эмацыйнасць, пачуццёнасць, іх знешнія праявы. Мы не бачым адно аднаго, не ўсведамляем рэакцыю суразмоўцы. Нас падкупляе лёгкасць змены вобразаў, магчымасць хаваць, хітраваць, прыдумляць. Нават хлусіць.

Хранічным юзерам звычайна з цяжкасцю даюцца адносіны ў рэальным свеце, асабліва ў незнаёмай кампаніі. Яны губляюць цікавасць да рэальных падзей. Не буду казаць пра залежнасць, хоць і яна тут ёсць. Спынюся на важнасці рэальных стасункаў.

16 гадоў — апагей фарміравання сацыяльнай сталасці, адаптацыі да свету дарослых. Для твайго ўспрымання характэрна, з аднаго боку, перабольшанне навізны ўласнага жыцця, а з другога — натуральны недахоп неабходных у новых умовах ведаў і ўменняў. Тут бы напружыцца, паспець, ухапіць, асвоіць, удасканаліць. А ты ідзеш міма.

Між іншым, наша нервовая сістэма не ў стане адрозніць рэальную сітуацыю ад ўяўнай. У свядомасці інтэрнэт-карыстальніка паступова сціраецца мяжа рэальнасці сімвалічнай і сапраўднай. Часам гэта стварае ілюзію непатрэбнасці рэальных адносін, што вядзе да добраахвотнай адзіноты. Ты імкнешся да гэтага? Упэўнена, што не.

Наша свядомасць развіваецца толькі ва ўмовах сацыяльных кантактаў. Яна мае шэраг важных функцый, у тым ліку пазнання, пабудовы стаўлення да людзей і навакольнага свету. Ёй ўласцівая і сімвалічная функцыя — суаднясенне сэнсу і знешняй формы сімвала, рэальнасці адносін і прадметнай рэчаіснасці. Часам сэнс чалавечых адносін падмяняецца прадметным сэнсам дзейнасці. Напрыклад, выказванне любові часам зводзіцца да клопату пра дабрабыт чалавека. Гэта выклікае парушэнне адносін і вядзе да вымушанай ізаляцыі.

На думку псіхааналітыкаў, сімвал здольны замяніць у нашай свядомасці рэальнага чалавека і з часам можа стаць галоўным аб'ектам нашых імкненняў і чаканняў, звязаных з гэтым чалавекам. Па сутнасці, сімвал становіцца ідалам. Адбываецца сур'ёзная (а магчыма, і незваротная) трансфармацыя сферы каштоўнасцей, сэнсаў і імкненняў.

Што далей? Пераход ад чыста сімвалічных адносін да чыста сімвалічнага жыцця. Азірніся навокал: свет напоўнены гукамі, пахамі, колерам. Ён заўсёды падабаўся табе.

Ты яшчэ здольны бачыць сэрцам, цаніць прыгажосць прыроды і цеплыню чалавечых пачуццяў. Рэгламентуй час размовы ў сімвалічнай прасторы, аддай перавагу жывым зносінам. Вазьмі сваіх сяброў на дачу — гэта цудоўны шанец усё выправіць. Удачы!

Надзея Ясмінска

Слова — найперш.

Мовазнаўства ў фэнтэзійных тэкстах

Фэнтэзі прыцягвае чытача не толькі зместам, але і атмасферай. Можна сказаць, што гэта казка для падлеткаў і дарослых. Аднак, калі дзеці вераць у казку безумоўна, то сталым кнігалюбам неабходныя выразная логіка і добра прапрацаваныя дэталі: без іх складана ўсур’ёз паглыбіцца ў свет магіі, цмокаў і аднарогаў.

У артыкуле разбяром пытанні, якія дапамогуць аўтарам стварыць сістэму імён і назваў у сваіх фэнтэзійных сусветах, прадумаць мову персанажаў і зрабіць свой тэкст больш натуральным увогуле — так, каб чытач не змог засумнявацца нават у самым неверагодным сюжэце.

Найчасцей літаратурны твор пачынаецца з героя. А герой — з імені. У чароўных раманах і аповесцях імёны з назвамі маюць адмысловае значэнне: яны дапамагаюць чытачу паглыбіцца ў іншы свет, не падобны да звыклай рэальнасці. Прызнаны «патрыярх» фэнтэзі Джон Рональд Руэл Толкін пісаў: «Дакладна падабранае імя прыносіць мне вялікую прыемнасць. Калі я пішу, то заўжды пачынаю з імені. Спачатку імя — потым гісторыя, а не наадварот».

У артыкуле не будзе ўказанняў на тое, якія імёны трэба даваць дзеючым асобам. Гэта вельмі асабісты момант у стварэнні героя, і ён залежыць ад многіх фактараў. Аднак пісьменнікам, якія робяць першыя крокі ў фэнтэзі, варта задаць сабе некалькі пытанняў, што тычацца не толькі імён і назваў, але і моўнай сістэмы выдуманнага свету ў цэлым.

1. Што азначае імя вашага персанажа?

Наўрад ці у класічным фэнтэзіімным свеце бацькі назвалі б сваё дзіцё проста прыгожым наборам літар. У ім мог утрымлівацца знак роду, адметная рыса, зацярога ці пажаданне на жыццё. Напрыклад, імя толкінаўскай каралевы эльфаў Галадрыэль перакладалася як «панна, упрыгожаная зіхатлівым вянком», — гэта адносілася да яе цудоўных залатых валасоў. А імя аднаго з галоўных герояў, Арагорна, азначала «паважаны кароль». Акрамя таго, у дзяцінстве яго яшчэ называлі Эстэль — «надзея». Чытачы, знаёмыя з «Уладаром пярсцёнкаў», адразу зразумеюць, як шмат сэнсу палягала ў абодвух імёнах і які пасыл яны неслі.

Калі не хочацца разважаць над перакладам, можна адразу даваць сваім дзеючым асобам «гаворачыя» імёны ці мянушкі: Валацужнік, Міларада, Дубалом, Скалазуб... Добра падабранае імя дапаможа раскрыць характар героя, стварыць патрэбную атмасферу і нават даць ідэю для новых сюжэтных паваротаў.

2. Ці ёсць у вашага персанажа родавае імя?

У свеце, падобным да нашага Сярэднявечча, чалавек наўрад ці быў бы самотнікам без свата ці брата. За яго спіной стаяла б цэлае пакаленне продкаў са сваімі традыцыямі і асновамі, перамогамі і праваламі. І няважна, каралі ў гэтым родзе ці простыя сяляне. Прыналежнасць да пэўнай сям'і, клана — гэта адмысловы «пашпарт» з месцам нараджэння, імем па бацьку і прапіскай: пры першым знаёмстве вашаму герою даверацца ці, наадварот, прагоняць з пагардай. Персанаж можа нажыць ворагаў, пра якіх раней не ведаў, а можа знайсці саюзнікаў і адкрыць з дапамогай свайго радавога імені новыя магчымасці.

Звычайна ў фэнтэзііных раманах герой называе разам са сваім і імя свайго бацькі («Гімлі, сын Глоіна» ў Толкіна) ці прыналежнасць да пэўнага дома («Ар'я з дома Старкаў» у Джорджа Марціна). Але ёсць і іншыя варыянты, якія падказвае нам сама гісторыя. Напрыклад, у этрускаў было не толькі імя па бацьку, але і імя па маці, бо жаночая лінія ў родзе таксама мела вялікае значэнне. А старажытныя рымляне звычайна выкарыстоўвалі не два, а тры імені: асабістае імя, родавае імя і індывідуальную мянушку, што магла ўказваць на выгляд ці характар. Так, імя Гай Юлій Цэзар можна было трактаваць як Гай з роду Юліяў па мянушцы Цэзар («пышнавалосы»). Дарэчы, індывідуальная мянушка таксама часта перадавалася нашчадкам і служыла адметнай рысай асобнай галінкі сям'і з вялікага клана.

3. Ці добра прадуманы назвы ў вашым свеце?

Перш за ўсё гаворка пойдзе пра каралеўствы, гарады і вёскі, рэкі і горы. Як і ў прыкладзе з асабістымі імёнамі, тут не павінна быць выпадковага набору гукаў. Калі вывучыць гісторыю паходжання назваў сучасных краін, то галоўным чынам усе зводзіцца да некалькіх пунктаў.

— Назва можа характарызаваць тэрыторыю, падкрэсліваць яе асаблівасці. Напрыклад, Нідэрланды азначаюць «ніжнія землі», Албанія — «арліная краіна». Аўстралія — гэта «адшчэп» лацінскай фразы «terra australis incognita», то бок, «невядомая паўднёвая зямля».

— У аснове назвы можа быць нейкі геаграфічны аб'ект. Індыя была названа ў гонар ракі Інд, а Кенія — у гонар аднайменнай гары.

— Часам назва краіны гаворыць пра тое, што на гэтых землях жыло (і нярэдка працягвае жыць) пэўнае племя ці народнасць. Тэрыторыю Бельгіі некалі насяляла кельцкае племя белгаў, у Даніі былі даны, а ў Італіі — італікі. Назва «Польшча» пайшла ад заходнеславянскага племені палян, што жылі на гэтых землях у даўнія часы. А слова «паляне» паходзіць ад слова «поле», бо племя было ў большасці сваёй земляробчым.

Таксама каралеўства можа быць названа ў гонар яго заснавальніка, першаадкрывальніка ці вядомага войскавода; найменне можа апісваць народ, што пражывае на гэтых землях, і г. д. Майстры фэнтэзі выкарыстоўвалі такія падыходы для стварэння сваіх легендарыумаў. Напрыклад, у Толкіна дзяржава Гондар у перакладзе азначала «краіна каменя» (то бок, назва характарызавала тэрыторыю), а злавесны Мордар — «чорная краіна». Вы таксама можаце выбраць прыдатную легенду для сваіх выдуманых зямель: часцяком гісторыя цягне за сабой назву, а назва можа паслужыць штуршком да новай гісторыі.

4. Ці з'яўляюцца выбраныя імёны і назвы часткай вашай моўнай сістэмы?

Часам пісьменнікі забываюць, што імёны і назвы — гэта частка адной моўнай сістэмы, у якой ёсць свае правілы вымаўлення, гучання і словаўтварэння.

Надзея Ясмінска — беларуская пісьменніца, якая працуе ў жанрах фэнтэзі, дзіцячай літаратуры, магічнага рэалізму і натхняльнай прозы. Найбольш вядомая як аўтар кніг «Пацеркі і кроплі», «Кнігармонія», «Зефірныя прыкметы», а таксама казкам і чароўнымі апавесцямі з цыкла «Хронікі густога лесу».

Напрыклад, п'явучасць галосных, асаблівасці націску, наяўнасць ці адсутнасць некаторых гукаў. Імёны і назвы павінны здавацца натуральнымі словамі для мовы вашай выдуманай краіны. Скажам, у рукапісе пачаткоўца можа сустрэцца дзяўчына з імем Лінцыэль з горада Дартхэма. Дзіўна, што ў мове, дзе ёсць слова Лінцыэль, можа з'явіцца назва з такім жорсткім гучаннем, як Дартхэм, — тут быццам

змяшаліся розныя культуры (хіба што дзяўчына з'яўляецца іншаземкай).

Вось прыклад, як адно і тое ж слова можа гучаць у розных моўных сістэмах. Маргарыта — імя грэчаскага паходжання, якое азначае «перліна», «жэмчуг». У англійскай яго форма — Маргарэт, Мэгі (Margaret, Maggie), у польскай — Малгажата

(Małgorzata), у фінскай — Маарыт (Maarit), у нямецкай — Грэтхен (Gretchen). Ужо на падставе гэтых імён можна атрымаць некаторае ўяўленне пра мову іх уладальніц.

Для таго, каб чытачы маглі з галавой нырнуць у вашу гісторыю, трэба зрабіць выдуманы свет верагодным. А хаатычна падабраныя імёны і назвы чытацкай веры не спрыяюць. Прафесар Толкін не проста выдумляў асобныя словы, а ствараў цэлыя мовы са сваімі правіламі вымаўлення і напісання.

5. Ці ёсць у вашым выдуманым свеце чужародныя для яго словы і паняцці?

Існуюць такія з'явы і выразы, якія належаць пэўнай — напрыклад, еўрапейскай — культуры. То бок, калі мы кажам «гамерычны смех», — значыць, у нашым свеце некалі жыў паэт Гамер. А калі ўжываем такія словы, як анёл, д'ябал, рай ці пекла, то, прынамсі, знаёмыя з хрысціянскай верай. Вядомыя фразеалагізмы, якія нам здаюцца такімі звыклымі, па-за нашым гістарычным і культурным кантэкстам могуць страціць усялякі сэнс: «аўгіевы стайні» (гэта грэчаская міфалогія), «бурыданаў асёл» (ад імя навукоўца Бурыдана, які жыў у Францыі ў XIV стагоддзі), «за сям'ю пячацямі» (пайшло ад біблейскага звароту) і г. д.

Таксама ў фэнтэзійным тэксце лепш выкарыстоўваць незапазычаныя словы: напрыклад, не «мабільны», а «рухомы»; не «спецыяліст», а «умелец» і г. д. Інакш чытача можа падсвядома грызці чарвячок: «А што робяць у гэтым свеце слоўцы з грэчаскімі ці лацінскімі каранямі?»

«Усё на свеце ў палоне сваіх імён. Змяніце імя — і вы зменіце тое, што стаіць за ім», — так казаў яшчэ адзін знакаміты аўтар фэнтэзі Тэры Пратчэт. Вядома ж, у кнізе першасны сюжэт і прапрацоўка характараў, але калі вы нададзіце належную ўвагу моўнаму аспекту сваіх тэкстаў, то зможаце стварыць чароўны свет, у які чытачу захочацца вяртацца зноў і зноў.

Дом з запчатанымі дзвярыма

What Remains of Edith Finch (англ. «Што засталася ад Эдыт Фінч») ад кампаніі Giant Sparrow пабачыла свет вясной 2017-га. Апавядальная ад-венчура ад першай асобы, кароткая, гадзіны на тры, гульня раскрывае гісторыю сямейства Фінч. У прыватнасці, гісторыю смярцей. Эдыт, галоўная гераіня гульні, вяртаецца ў дом свайго дзяцінства. Перад смерцю маці дала ёй ключ — і Эдыт спадзяецца, што ён дапаможа ў вандроўцы па ўспамінах даўно загінулых родзічаў. Родзічы гэтыя верылі, што на сям’і ляжыць праклён: усе паміралі ненатуральнай смерцю і толькі аднаму з пакалення ўдавалася пражыць дастаткова доўга, каб пакінуць нашчадкаў. Вось і Эдыт, апошняя з роду, хоча знайсці адказ на пытанне: ці існуе праклён насамрэч?

За некалькі гульнявых гадзін Эдыт абыдзе дзівосны вялізны дом, у тым ліку запыленыя пакоі, у якія ёй калісьці не было ходу. А таксама абвернецца коткай, савой, акулай, жабкай. Зробіць «сонейка» на арэлях, запусціць паветранага змея ў час шторму, выйдзе на паляванне, прыме карону... Фінчы — сям’я эксцэнтрычная, творчая, і кожная смерць — гэта маленькая гісторыя з унікальным гульнявым працэсам. Эдыт — а разам з ёй і гулец — праз асабістыя дзённікі,

мемарыялы і дзіцячыя ўспаміны спрабуе ўявіць абставіны кожнай трагедыі і віртуальна пражыць кожную з іх. Дзівоснасць і эмацыйнасць гэтых маленькіх прыгод нават можа прымусіць на некаторы час забыцца, чым усё заканчваецца, — а яно, канечне, заканчваецца.

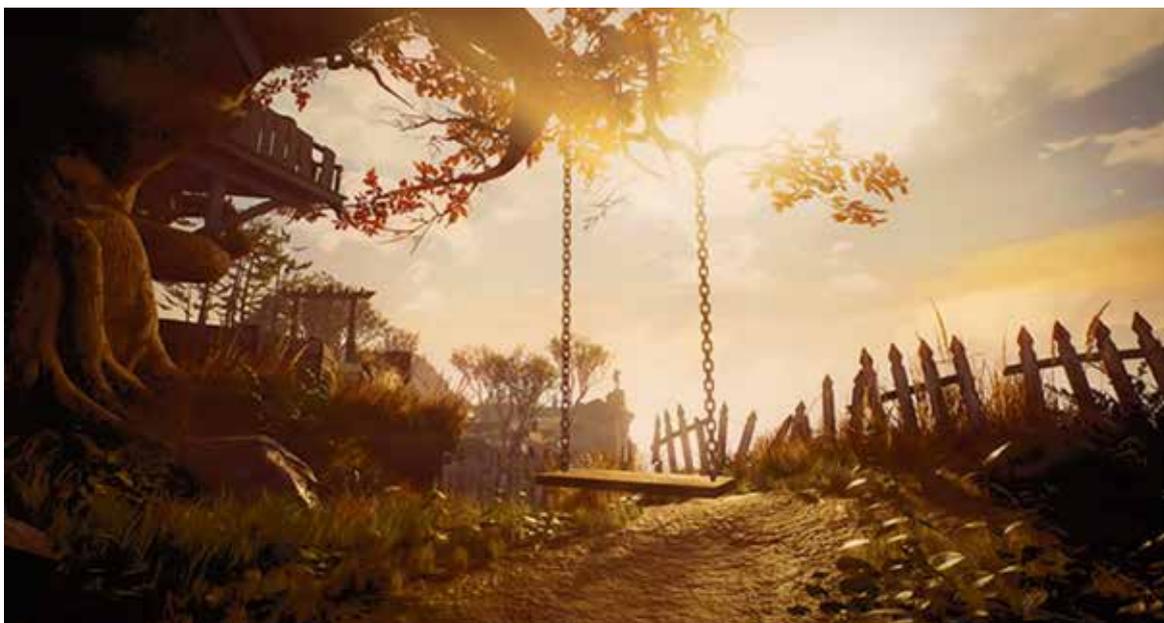
Але «Што засталася ад Эдыт Фінч» — гульня недэпрэсіўная. Нязмрочная. Многія з гісторый прымусяць гульца глытаць слёзы, некаторыя выклічуць збянтэжанаць, некаторыя, можа, нагадаюць сітуацыі з жыцця — як бы гэта ні было сумна. Але ўсе яны, нягледзячы на свае канцоўкі, пра жыццё. Пра абсалютнае, часам незразумелае, непакорнае і няспыннае. Жыццё, якое пужае і якое ўражвае. Жыццё — якое усё-такі любіш. Такі своесаблівы схаваны *carpe diem* на прыкладзе адной сям'і. Эдыт гэта разумее:

«Калі б мы жылі вечно, можа, тады б у нас хапала часу для разумення ўсяго. Але цяпер, на мой погляд, лепшае, што мы можам зрабіць, — гэта расплюшчыць вочы і ацаніць дзівоснасць і хуткаплыннасць рэчаў».

Дэталі пакінутага жыцця напаўняюць гульню да краёў. Дом Фінчаў нагадвае пыльную, трошкі пабляклую фотакартку, а утульныя інтэр'еры свецяцца сямейным цяплом, якое многія з нас звязваюць з бабуліным домам: нешта старое, нешта, поўнае гісторыі, разбітых каленак, казак і рыпучай мэблі. Інтэрактыўнасць інтэр'ераў малая, не параўнаць яе з той жа *Life is Strange*, але кожная рэч ў гульні на сваім месцы і гаворыць пра жыхароў не менш красамоўна. Нават гульнявыя субцітры не вісяць статычна ўнізе экрана, а з'яўляюцца дынамічным элементам візуальнага дызайну.

«Што засталася ад Эдыт Фінч» — прыгожая і чалавечная гісторыя без адказу. Гульня, дзе сама вандроўка значыць больш за пункт прызначэння. Дзе вялізнасць усяго адначасова душыць і паднімае ў неба. Дзе метафары і казкі пераходзяць у сюр, і не застаецца іншага выбару акрамя веры. Дзе смерць не сімвал абсалютнага знішчэння, а толькі заканчэнне незвычайна цікавага фільма.

Валерыя Дзяткова

Словы, якія перараслі сябе

Усе мы карыстаемся словамі. Усе мы ведаем, што словы служаць для абазначэння пэўных з’яў, прадметаў, прыкмет, дзеянняў. Словы — гэта і нашы імёны, і назвы гарадоў, народаў. Некаторыя словы не маюць свайго лексічнага значэння, а толькі звязваюць іншыя, дапамагаюць ім прыняць патрэбную форму. Словамі напоўнены ўсе кнігі, але нас цікавяць у дадзеным выпадку тлумачальныя слоўнікі. Там адбываецца перапіс слоў. Там мы раскрываем сэнс слова. Але адкуль бяруцца словы?

На гэта пытанне ёсць шмат адказаў. Бо ёсць шмат шляхоў узнікнення слоў. Мы разгледзім адзін з іх. Мы разгледзім словы, якія перараслі сябе. Словы, якія з уласнага значэння атрымалі праз абставіны, праз сваю яркасць, праз умоўнасці і стэрэатыпы агульнае значэнне.

У першую чаргу — гэта прозвішчы, альбо назвы мясцін. Прозвішчы вынаходнікаў пераходзяць на вынаходніцтвы. Альбо не зусім вынаходнікаў, а асоб, у сувязі з якімі ўпершыню ўзнікла пэўная з’ява ці рэч часам нават супраць іх волі. Чарльз Байкот быў звычайным кіраўніком у Ірландыі на зямлі лорда Эрна. Ну, магчыма, і не такім звычайным, бо давёў сваіх «падначаленых» да стварэння новай формы барацьбы, якую і назвалі яго прозвішчам, — байкот. Джэймс Ватман увёў новую папяровую форму, якая упершыню дазволіла атрымаць вялікія лісты паперы без слядоў ад сеткі. За гэта мы яго і памятаем. Акрамя імён людзей я ўжо ўгадаў, што перарастаюць сябе назвы розных мясцовасцей. Напрыклад, кардыган прыйшоў да нас з графства Кардыган, адзін з гаспадароў якога і вынайшаў гэты від адзення. Ці вандалы. Адно з плямён, супраць якіх у свае апошнія гады ваявала Заходняя Рымская імперыя. У гонар тых вандалаў (несправядліва) называюць усіх людзей — знішчальнікаў культурных каштоўнасцей. І нават сама з’ява атрымала назву «вандалізм».

Але нашмат цікавейшыя іншыя словы. Словы, што былі частачкай, а сталі ўсім. Вось як бывае. Я маю на ўвазе, зразумела, брэндзі. Мара любога брэнда заключаецца ў тым, каб ім называлі ўсё прадукт, як, напрыклад, памперсы. Слова

«падгузнікі», пагадзіцеся, менш ужывальнае, чым «памперсы», а Pampers усяго толькі назва гандлёвай маркі. Як і Metropolitan Railway. У Англіі, якая такім чынам дала нам слова «метро», ім не карыстаюцца, а вось мы, здаецца, падарылі вечнае жыццё звычайнай назве. Яшчэ некалькі слоў/брэндаў проста пералічу: фламастары/Flo-master, унітаз/Unitas, джып/Jeep, эскімо/Eskimo pie, ксеракс/Xerox і інш.

А цяпер пагаворым пра спам. Гэта брэнд, што нават не марыў пра такую папулярнасць. SPiced hAM (SPAM) — вострая вяндліна — з’явілася ў далёкім 1936 годзе напярэдадні Другой сусветнай вайны і ўяўляла сабой кансерваваную каўбасную свініну. Зразумела, такі прадукт заняў важнае месца ў меню салдатаў у ваенны час і стаў абавязковай часткай гуманітарнай дапамогі. Гэта неверагодная папулярнасць прывяла да таго, што ў 1945 годзе склады яшчэ былі запоўнены спамам, у пэўнай ступені пратэрмінаваным. Патрэбна было штосьці рабіць, каб пазбавіцца гэтых рэштаў. Спам пачалі рэкламаваць. Неверагодна шырока. На кожным плоце, хаце, аўтобусе, у кожнай газеце і нават па радыё ішла рэклама «спам». Але гэта быў толькі першы крок вялікай гісторыі.

Брытанія 60-х і 70-х — гэта проста культурны выбух. Разглядаць усё і пакрыху я не збіраюся, а толькі працягну пра «спам». Менавіта ў тыя часы ў адным з выпускаў цудоўнага гумарыстычнага шоу «Лятучы цырк Монці Пайтана» слова «спам» прагучала ў тым значэнні, у якім мы ўжываем яго сёння. Ну, амаль у тым. Уявіце сабе: маладая пара ў рэстаране. Збіраюцца замовіць што-небудзь, але аказваецца, што ў гэтым рэстаране ўсё са спамам. Спам-спам-спам. У кожнай страве, з кожнай стравой, а часам нават замест стравы. Пры гэтым само слова зноў жа вельмі ярка выконвае сваю функцыю, яго за нейкіх пяць хвілін паспелі паўтарыць каля ста разоў, а ў фінале выпуску пусцілі ў тытрах замест прозвішч, побач з прозвішчамі і яшчэ дадаткова проста так. «Пайтаны» былі вельмі папулярныя, слова атрымала другое нараджэнне, а праз колькі гадоў канчаткова замацавалася, дзякуючы (ой!) з’яўленню таго спаму, які мы ведаем і любім.

Усе мы носім імёны і прозвішчы. Усе мы нарадзіліся ў гарадах ці вёсках. Усе мы карыстаемся словамі і пры пэўных абставінах самі можам стаць словамі, калі нашы імёны перарастуць нас.

Дзмітрый Шулюк

Гуляем за белых

Ты любіш чытаць кнігі па тэрмадынаміцы замест раманаў? У цябе няма ад-нолькавых шкарпэтак? Увесь твар кірпаты? На сьнеданне ты звычайна ясі смажаную індычку з авакада? Ці адзіны ў класе не ўмееш маляваць? Табе падаецца, што ўсе скоса глядзяць, і ты адчуваеш сябе няёмка? Ну, тады слухай...

Сёння мы звернемся да беларускіх паэтаў па дапамогу і разбяромся: ці добра быць не такім, як усе, быць белай варонай?

Менавіта пра долю такіх людзей вядзе гаворку Янка Сіпакоў у сваім вершы «Белыя вароны». «Белая варона — кажуць пра тых, хто “не ўмее жыць”» — вынесена ў эпіграф асноўная думка падказвае, што вочы бягуць па радках не чарговага верша пейзажнай лірыкі, а цікавага сацыяльна-грамадскага твора. У ім аўтар разважае на тэму дзівацтва, непадобнасці да астатніх, у якіх і дапамога нам разабрацца. Алегорыя назвы раскрываецца ў вершы, узнікаючы праблему непрымання новага, нязвыклага, непаразумення аднаго з усімі. Ці не ў нашым узросце асабліва кранаюць такія сітуацыі?

За вобразамі белых варон у вершы хаваюцца незвычайныя людзі, дзівакі, фрыкі, якія выбіваюцца з агульнай масы. Белыя вароны адразу сутыкаюцца з асуджэннем («рагочуць ім наўздагон»), здэкам («у іх вачыма страляюць») з боку большасці. Людзі, настроеныя насцярожана, нават злосна, сустракаюць белых варон у штыкі. Пра гэта кажуць і дзеясловы з негатывайнай лексічнай афарбоўкай, выкарыстаныя аўтарам («рагатаць», «выдурняцца»). Ведаецца, гэта і ёсць «чалавечыя знакі» нявыхаванага, дзікага грамадства, што звычайна называюць цёмным.

А белыя — незаконна,
Белыя — нешта не так...

Сінтаксічны паралелізм у гэтых радках нібы паказвае, якія ўсе павінны быць аднолькавыя. Чалавецтва не разумее, што няшчасныя вароны не «выдурняюцца» і не «мудраць», бо гэта іх прыродная асаблівасць, якую нельга асуджаць.

Але ў цёмным грамадстве нават за спробу апраўдаць асуджаюць. Успомнім своеасаблівы дыялог у адной са строф верша. Нехта спрабуе прыпісаць чародцы ролю авангарда: «*А можа, да сонца ляталі — ад промняў злінялі там?*», але натыкаецца на сцяну непаразумення. Прыпомніце, у свой час і Галілея лічылі вар'ятам, таму што ён сцвярджаў: наша Зямля круглая. А наш зямляк Францыск Скарына? Яго друкаваныя кнігі спалілі на вогнішчы ў Маскоўскім княстве. Маўляў, яшчэ чаго прыдумаў — друкаваць! Ад рукі перапісвалі і перапісваць будзем! Нашто нам твае дзівацтвы?

Тут на падтрымку спяшаецца «*такі ж дзівак нечуваны*» — Янка Сіпакоў. Мастак слова паказвае, што з'яўленне белых варон цалкам нармальнае, натуральнае, выкарыстоўваючы множны лік («*белыя вароны*», «*іх*»), сцвярджае, што яны не адны такія, і з імі важна лічыцца. Без іх не было б ніякага прагрэсу.

З гэтай думкай згаджаецца Анатоль Вярцінскі ў вершы «Дзівак чалавек»:

Яму ў многім адмовілі,
А ён не здаецца,
А ён не спіць па начах.
Ён верыць усё ў свой перпетуум-мобіле,
У панацэю, у цудадзейны рычаг.

Сапраўды, што ж стане з грамадствам, калі мы з вамі пакрыўдзімся, зложым лапкі і будзем ныць, бо мінак коса кінуў вокам? Хто будзе за нас, дзівакоў, выпадкова (а можа, і не) рабіць вынаходніцтвы, удасканалваць свет, тварыць дабро? Усё ж такі праўда:

Дзівак чалавек,
І гэта яго дзівацтва ратунак яго,
Яго чалавечы знак.

Унісонам гучыць і слушная парада Гервасія Вылівахі з «Ладдзі распачы» Уладзіміра Караткевіча, які таксама гуляе за белых, але ўжо ў шахматы са Смерцю: «*Рабі нечаканае, рабі, як не бывае, рабі, як не робіць ніхто, — і тады пераможаш!*»

...Ты пачуў? Рабі! Нават няўклюда можа зрабіць нязграбнасць сваёй арыгінальнай і мілай разыначкай. Трэба ўмець ператвараць свае недахопы ў годныя якасці. Усе мы розныя, і ад кожнага залежыць, будзе ён лётаць чорнай варонай ці крыляць белай.

А вам, мае дарагія сябры, жадаю знайсці крышачку беллага ў сваім апярэнні!

Подпіс рэдактара

Паліна Сляпцова,
10 клас, Полацкая дзяржаўная
гімназія № 1 імя Францыска Скарыны

А ў вас ёсць дома машына часу?

Сяджу ў сваім пакойчыку і гартаю рознакаляровы часопіс. На фотаработах яркія пейзажы, ружовыя світанкі і пунсовыя захады, белы пясок, які блакітна-празрысты акіян хоча загнуць яшчэ бялейшымі вяршкямі хваль. Глянцавыя старонкі часопіса так і заклікаюць памарыць: як хораша было б перамясціцца з майго халаднаватага пакоя на гарачы пясочак яскравых фотаздымкаў! Як добра было б мець якую-небудзь машыну часу і з яе дапамогай пераадолець кіламетры, разрываць стужку неперарывнага часу і з'яўляцца там, дзе табе захацаца!

Чалавецтва з даўніх часоў імкнецца вынайсці чароўны прыбор, з дапамогай якога атрымаецца пераадолець гадзіны, тыдні, стагоддзі, тысячагоддзі. Прыбор, любы адлегласці для якога стануць адным крокам, а будучае і мінулае будуць чаргавацца, як дзень і ноч. Кожнае пакаленне марыла пра караблі з ветразямі, якія мог надзьмуць толькі вецер часу, фантастычны «Тардыс» у выглядзе паліцэйскай будкі, тэлепартацыйныя каналы, машыну часу...

Але я з упэўненасцю магу сказаць, што ў мяне машына часу ёсць! Ды і ў кожнага з вас таксама! Старэнькая пашарпаная ці новенькая бліскучая. Яна можа перанесці ў любы пункт прасторы, і нават не трэба выходзіць з пакоя, уставаць

з ложка! Гэта не вялізная машына незвычайнай канструкцыі з коламі, рычажкамі, шматлікімі кнопкамі. Яна працуе так: бярэш у рукі, адгортваеш і пачынаеш... чытаць!

Так, усё вельмі проста! З дапамогай кнігі мы можам апынуцца дзе заўгодна: у іншым часе, а можа, у іншым свеце, на суседняй планеце ці ў незнаёмай галактыцы. Максім Горкі аднойчы сказаў: «Кніга — найвялікшы цуд, створаны чалавекам». І я згаджуся, бо дзе, як не ў кнізе, людзі могуць лётаць, птушкі размаўляць, адламаная ад дрэўца галінка — чароўная палачка — здзяйсняць жаданні? Сапраўдны цуд!

Ужо 500 гадоў, як мы маем сваю машыну часу. Я магу перанесціся ў дзевятнаццатае стагоддзе і пасядзець ля вогнішча побач са шляхціцам Завальняй, разам з Антонам Космічам у дваццатым адкрыць таямніцы Альшанскага замка шаснаццатага, з Пранцішам Вырвічам і доктарам Лёднікам у васьмнаццатым стагоддзі ісці па лабірынтах яшчэ старэйшай полацкай бібліятэкі. Дзякуючы стваральніку беларускай машыны часу мы па друкаваных літарах, нібы па прыступках, можам разам з Тарасам падняцца на Парнас, пагуляць на рэчцы з Костусем ці з падлеткамі высачыць злачынцаў і вызваліць Барыса Крушынскага з-пад арышту.

Але кніга мае не толькі суперздольнасць тэлепартацыі. Славуты палачанін пісаў: «Любіце кнігу, бо яна — крыніца мудрасці, ведаў, навукі, лекі для душы». Гэта значыць, што наша машына часу мае яшчэ і дадатковыя функцыі! Сядзячы ля шляхціца Завальні і слухаючы яго апавяданні, мы чэрпаем з крыніцы мудрасць: «Чулы чалавек ніколі не будзе спакойны і шчаслівы». Ідучы па полацкай бібліятэцы з доктарам Лёднікам, атрымліваем веды і дакранаемся да навукі: «Я разумею, што табе хочацца параўняцца з багатымі і заможнымі... А ці не лепей — з самымі адважнымі і разумнымі?» Сядзячы з Костусем ля рэчкі, зліваемся з прыродай, здабываем гармонію, гоім раны душы.

І сёння, калі мы карыстаемся нашай машынай часу, можа, ажыццяўляецца тая мара Скарыны, пра якую пісаў Ніл Гілевіч:

Марыў калісьці славыты Скарына,
«Ціснучы» кнігі на мове бацькоў:
Простаму люду ў роднай краіне
Зробіць даступнай ён мудрасць вякоў.

Ёсць у свеце кніга — ёсць у свеце і цуды. Пэўна, чалавек ніколі не паляціць на крылах птушкі, птушка не пачне размаўляць па-чалавечы, а галінка, адламаная ад дрэва, не здзейсніць жаданні. Але цуды ёсць у свеце! Трэба толькі падысці і ўзяць з паліцы Кнігу...

...Сяджу ў сваім пакойчыку і праглядаю рознакаляровыя фотаздымкі. Світанкі, захады, пясок, акіян. Як мне апынуцца там? Адводжу погляд ад часопіса, і на вочы трапляе старая вокладка з пачарнелымі літарамі — «Амок». Бяру ў рукі, разгортваю і... пачынаю чытаць!

Подпіс рэдактара

Анастасія Шалепіна,
10 «А» клас, Полацкая дзяржаўная
гімназія № 1 імя Францыска Скарыны

Захад сонейка

Вечар. Сонейка сыходзіць,
Услед за ім знікае дзень.
І ад дрэў на дол кладзецца
Крышачку жаўтлявы цень.

Сонейка зіхоціць дрэвы
Казачную пазалотай
Глянеш на малюнак гэты —
Забываюцца турботы.

І так хочацца за сонцам
Мне хутчэй удалеч бегчы,
Але ночка надыходзіць,
Кліча нас у ложак легчы.

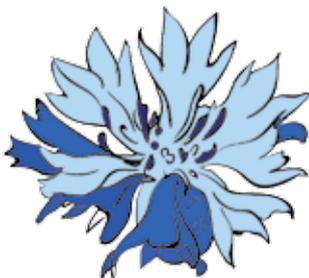
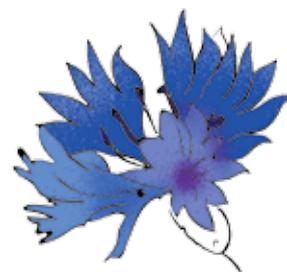
Ангеліна Казлоўская,
7 клас, Чурылавіцкая СШ, Мінскі раён

Зайка

Скача зайка, скача шэры,
Хоча зайка павячэраць.
Зайка ежу здабывае,
Снег пушысты разграбае —
Там карэньчык, тут лісток,
Ля бярозкі скок ды скок.
Стала цёпла шарачку —
Хоць паспі ў саснячку.
Лёг пад лапкаю хваёвай,
Вушы насцярожыў.
Дзякуй, дзякуй, дзень зімовы,
За пуховы ложак!

Лізавета Курцянок,
7 клас, Чурылавіцкая СШ, Мінскі раён

Мой край зялёна-васільковы

Няхай няма глыбокіх мораў,
Пракладзены тут рэкі сцежкай,
І безліч казачных узораў
Нас саграе сваёй усмешкай.

Гісторыі тут баюць дрэвы,
Што адчыняюць свет прыгод.
І сэрца радуюць напевы,
Што склаў таленавіты род.

Палёў раздолле і лясоў,
Прыгожае гучанне мовы...
Ты варты самых добрых слоў,
Мой край зялёна-васільковы...

Сышло, прастор замгліўшы, лета...
Нас засмучаць не можа гэта.
У ім шмат радасці было —
Што даць магло, яно дало.
Бляск першых залатых лістоў,
Напевы восеньскіх вятроў
Цяпер у сэрца пранікаюць,
Пра зімні сон распавядаюць.
І хоць далёка снег і лёд,
Здзіўляе перамен палёт.
Павольна адыходзіць час,
Што восень прывяла да нас.

Катрын Ніцыеўская,
11 клас, Буда-Люшаўская СШ
Буда-Кашалёўскага раёна
Гомельскай вобласці

Слаўны полацкі сын

Ты прыйшоў ў белы свет,
Слаўны полацкі сын,
Калі месяц і сонца зручыліся.

Гэта быў знак нябёс,
Промні ў цемру прынёс,
Людзі небу і Богу маліліся.

З родных слоў — зарапад,
Ты адкрыў вечны скарб:
Кніга першая ў друку з’явілася.

Слаўся, маці-зямля!
Сына свету дала —
Слова Боскае ў сэрцах забілася.

Ты прыйшоў ў белы свет,
Слаўны полацкі сын —
Мудрасць Бібліі людзям адкрылася.

Ксенія Лойка, 9 клас, СШ № 28, Гродна

Гімн Бібліі

У шэрым тумане стагоддзі, бы вязні,
Рака хуткаплынная змыла іх след.
Скарына славуты у горадзе Празе
Святому Пісанню адкрыў новы свет.

У літарах кнігі знайшоў сэрцу лекі
І смагу людскую наукай сталіў.
Вучыў любіць край, даражыць ім навекі,
Мець літасць да слова, з якім Бог пусціў.

У золаце літар Святога Пісання
Пакінуў нашчадкам часцінку души.
Нас Боскае Слова святлом ахінае,
Анёлам стаіць на жыццёвай мяжы.

О Біблія, дорыш ты нам дапамогу!
Наука жыцця ты для грэшнай души.
На радасць ўсім людзям і Госпаду Богу
Праз дні, пра гады, праз стагоддзі жыві!

Святая Каложа

На Нёман глядзіць Святая Каложа,
Нішто параўнацца з ёй сёння не можа.
Гады прапывалі, стагоддзі міналі,
Ворагі-нелюдзі сцежкі тапталі.
Яе аздаблялі і зноў руйнавалі,
Сэрца святыні крывёй палівалі.
Мукі за грэшныя душы прымала,
Госпаду Богу свой лёс давярала.
Каложа, Каложа — вякоў раздарожжа,
Нямоглым і грэшным яна дапаможа!
Хвала табе, Божа, за цуд твой — Каложу!
Ахоўніца лёсаў — Святая Каложа!

Алеся Захаркевіч,
11 клас, СШ № 28, Гродна

Гісторыя аднаго кахання

Я стаю ў гэтым стаканчыку ўжо шмат гадоў. Амаль кожны дзень ён бярэ мяне ў свае ссохлыя, зморшчаныя рукі, мачае мой хвосцік у мядовыя фарбы і пачынае выводзіць плаўныя, лёгкія лініі на шурпатым палатне.

Мяне завуць Пэндзлік. Напэўна, вы ўжо зразумелі, я вельмі люблю маляваць. Калі мной малююць, я ўяўляю, нібы знаходжуся ў гэтых малюнках. То хаджу па вузкіх брукаванках, то адчуваю сябе сняжынкай, якая падае на мяккую коўдру лесу, то плаваю ў лужыне разам з дамашнімі гусямі...

А яшчэ я вельмі люблю фарбы. Яны ўсе такія розныя: Чырвоная — рагатуха, Блакітная — плакса, Ружовая фарба — какетачка... Іх шмат, і ўсе яны маюць свой характар. Але ёсць адна такая... Вы запытаеце, якая? Слухайце ўсю гісторыю з самага пачатку.

...Пачну з таго, што мой гаспадар вельмі любіць вандраваць. Аднойчы ён акуратна склаў усе фарбы і пэндзлікі (у тым ліку і мяне) у вялікі парэпаны чамадан і некуды павёз. Ехалі мы доўга, амаль тры дні. Шчыра кажучы, ехаць было ну зусім няўтульна! Цыркуль заўсёды калоўся, адзін Пэндзлік казытаў мяне ў бок, старая Тачылка (браты Алоўкі гаварылі: вельмі непрыйменная асоба!) так моцна спала, што пасля прабуджэння нават забылася, што некуды ехала.

Калі мы прыехалі, я спачатку не зразумеў, дзе мы. І толькі пасля таго, як мастак пачаў выводзіць мной чарговы малюнак, убачыў: мы ў Парыжы, бо мой гаспадар маляваў Эйфелеву вежу.

Амаль тыдзень мы былі там. Увесь гэты тыдзень Майстар маляваў вежу, але здарылася нечаканае: не знайшлося адпаведнага колеру, каб намаляваць захад сонца на яе фоне.

Мы аббеглі ўвесь Парыж у пошуках таго незвычайнага колеру. І калі не было ніякай надзеі адшукаць яго, знайшлі патрэбнае ў старэнькай краме на ўскраіне Парыжа. Фарба стаяла на самым бачным месцы — і яе нельга было не заўважыць. Яе персікавае адценне вабіла сваёй салодкай прыгажосцю. Яна была ў шкляной бутэльніцы з надпісам на французскай мове. І раптам я зразумеў, што гэта каханне з першага погляду. Гаспадар хутка купіў фарбу, і мы пабеглі да вежы, каб не прапусціць захад сонца. Хаця парыжанка аказалася занадта маўклівай, гэта быў самы лепшы вечар, самы прыгожы захад.

Вось, напэўна, і ўся гісторыя. Бывай, дружа!

Анастасія Шалепіна,
9 клас, Полацкая дзяржаўная гімназія № 1 імя Францыска Скарыны

Рагнеда Юргель

Дзмітрава лазня

«Д рэнна, калі з'язджаюць гаспадары. Пусцее дом, і дамавіку жыць няма як. Без людзей ён злуецца, сысці хоча, ды толькі звыклія сцены яго не адпускаюць. Вось і туляецца непрыкаяна то ў хляве, то ў клеці, то ў лазні...»

Лазня. Старая і чорная, нібы сажа ад печы праступіла вонкі. Быццам звер хаваецца ў густым малінніку за домам, адгароджваецца ад неба тоўстай падушкай моху на страсе...

Марынка пераступіла з нагі на нагу. Шчыльны снег трывожна зарыпеў пад боцікамі, гук заблытаўся ў кустах і растаў, прыціснуты цішынёй. Пунсовае сонца цяпер вісела на самых кончыках бярозавых галін, яшчэ крыху — і зваліцца ў гурбы дзесьці за возерам... А потым прыйдзе цемра. Яна ўжо цяпер паўзе ў ценях, збіраецца пад дрэвамі і нізкай страхой. І калі пастаяць на месцы яшчэ трохі, сцямнее канчаткова, так, што нічога не разгледзіш. Трэба проста падысці і пацягнуць за клямку, а потым адсунуць дзверы. Ненамнага, толькі каб хапіла месца пралезці галаве і ўбачыць...

— Гнілую падлогу і некалькі лавак, нічога асаблівага, — прашаптала Марынка для самой сябе. — Хопіць баяцца, ты занадта дарослая для бабуліных казак.

Дзяўчынка хутка, пакуль страх не прымарозіў ногі да зямлі, зрабіла крок наперад, ухапілася абедзвюма рукамі за клямку.

«А раптам ён там?» — ад гэтай думкі яна перасмыкнулася, нібы ад ільдзінкі, кінутай за каўнер. Хутчэй тузанула клямку на сябе. Дзверы і не падумалі адчыняцца. Ці то прымерзлі, ці то завесы перакасіліся ад часу. На імгненне Марынка адчула палёжку: калі ўвайсці нельга, які сэнс тут стаяць? Цяпер можна спакойна вярнуцца ў дом, да цёплай печы.

Нешта захрубасцела ззаду. Дзяўчынка здрыганулася і ледзь не выпусціла рукавічкі ў снег. Пад абляцелым бэзам сядзела Філька. Вясковыя меркавалі, што шэрая котка жыве ў бабы Фані, але сама худая Філька лічыла сябе «агульнай». Яна ўвесь час прападала ў акрузе, спала на гарышчах і часам кленчыла ежу па хатах ці крала забытае гаспадынямі. Цяпер кошка сядзела нерухома і пільна пазірала на Марынку. Кончык хваста трывожна падрыгваў.

— Коця, коць-коць-коць, — паклікала яе дзяўчынка.

Філька яшчэ больш напялася і стала павольна адпаўзаць пад куст.

— Ну чаго ты? — Марынка сціснула пальцы так, нібы трымала нешта ядомае. — Ідзі сюды, не бойся.

Котка застыла. Зацікаўлена пацягнулася мордай, а потым нечакана выгнулася дугой і шыбанула прэч, толькі сухі маліннік зашалахцеў.

— Ну цябе, — сказала ёй услед Марынка.

Яна зноў павярнулася да лазні, штурхнула непадатлівую фортку. Цяпер страху ўжо не было. Лазня як лазня. Старая, напэўна, прагнілая наскрозь — вунь на вяршніку лішайніку колькі вырасла. Можа, тая ж Філька сюды начаваць лазіць... А праўда ж!

Дзяўчынка абышла будынак з другога боку. Там пасярэдзіне сцяны аказалася маленькае акенца без шкла, напоўненае густой чарнатой. Марынка падалася наперад, і тут ёй здалося, што з-за перакошанай рамы цягне ледзь цёплым паветрам, амаль няўлоўна патыхае цвіллю. Цёмны правал акна раптам здаўся калодзежам, у які яна неяк зазірнула ад дзіцячай цікаўнасці. Было страшна і захапляльна глядзець у самую глыбіню, дзе хаваецца падвешанае за ланцуг вядро і нябачныя кроплі зрываюцца ўніз, змянаючы далёкае чорнае люстэрка...

Успомніўся голас бабулі.

«Глядзі, Марылечка, не перакуліся».

Баба Таня на Марынку ніколі не сварылася. Толькі буркацела часам смешна, калі дзяўчынцы здаралася рассыпаць сушаныя яблыкі або расплюхаць вадку з рукамыніка: «Вой жа ручкі дзіравыя, каб табе здаровенькай быць!»

Зрэшты, казалася так рэдка, куды часцей чула ўнучка ад яе расповеды пра дом, які яшчэ прадзед пабудаваў, пра вёску, пра лес, што падступаў да самых веснічак. Варта было выпадкова вымавіць нейкае незнаёмае слоўца, сказаць незразумелую фразу, як Марынка тут жа круцілася побач цікаўнай лісой, распытвала, што гэта ды да чаго...

У той вечар у хату забегла сярдзітая і растрапаная суседка цётка Наста.

— А чула ты, Таня, што Кірылка, Дзмітра сыноч, бацькоўскі дом расцягвае і дзверы зачыняе?! Гэта ж ён не вернецца болей, у горад паедзе, а хата што ж — хай прападае? Нябожчык Дзмітры з жонкай гэтулькі працы паклалі, будаваліся на вякі. І вось, калі ласка, дачакаліся падзякі ад сыночка-спадчынніка! — завялася жанчына адразу ад парога.

Бабуля тады пахітала моўчкі галавой і, толькі праводзячы госцю, сказала ціха: «Дарма хлопец дамавіка крыўдзіць». І патлумачыла потым пра пустыя дамы, калі ўнучка падкацілася з роспытамі.

Дзяўчынка тады некалькі дзён пазірала ў бок Дзмітравай хаты.

Самога Дзмітра — вялізнага, каржакаватага старога — Марынка слаба памятала. Быў ён заўсёды хмурным, казаў глуха, нібы з-за дзвярэй, і адным сваім выглядам распуджаў вясковую дзятву. Жыў дзед на самым краі вёскі, бліжэй да лесу, чым да людзей. Ды і двор у яго быў, як працяг узлеска, — увесь зарослы бэзам, шыпшынай і высачэзнай, век някошанай травой. Казалі, што стары быў хвацкім гаспадаром, і падворак, і дамачадцаў трымаў моцнай рукой. А потым у адно лета памерла жонка, а праз месяц самога скруцілі суставаўныя болі. Так ураз дужы чалавек ператварыўся ў разваліну, што нават хадзіць магла з цяжкасцю. Сын Кірыл пару разоў спрабаваў забраць бацьку да сябе ў горад, толькі Дзмітры ўпёрся і нікуды ехаць не захацеў. Памёр у сваім доме, на сваёй зямлі. Кірыл жа, ледзь дачакаўшыся пахавання, адбыў у горад. Затое пусты дом адразу аблюбавалі дзеці, якіх на лета спіхвалі да дзедак-бабак.

Дарослыя сварыліся, калі бачылі малых ля закінутага падворка, — і таму прыгода станавілася толькі больш прыцягальнай. Марынка таксама некалькі разоў набівалася ў кампанію. Трапіць у дом дзятва ўсё роўна не магла: дзверы, акрамя масіўнага замка, трымалі і дзве прыбітыя наўскасяк дошкі — дзядзька Кірыл паклапаціўся, калі вынес апошнія рэчы. А вокны ў белых ліштвах былі высока, і шкло да паловы з адваротнага боку закрывалі кардонкі. Так што ўся цікавасць зводзілася да адрывы — чатырох пустых сцен, паміж якімі вольна гуляў па шчылінах вецер, — і старога саду. У канцы лета, добра перапэцкаўшыся ў траве і падрапаўшы рукі аб шыпшыннік, там можна было адшукаць з дзясятка дробных жоўтых антонавак.

Марынка да пары да часу не ўспамінала пра Дзмітраў падворак. Адвучылася дзве чвэрці, а на зімовыя канікулы прыехала да бабулі.

Пачалося з таго, што з хлява збегла курыца. Не зразумела, якім чынам ускараскалася на жэрдку амаль пад столлю, а потым пераляцела праз агароджу, за якой трымалі птушку. Калі бабуля адчыніла дзверы, Раба кінулася ёй проста пад ногі.

Апынуўшыся на снезе, сярод іскрыста-яркага пасля паўзмроку птушніка святла, курыца на секунду замерла, а потым закудахтала, замахала бязладна крыламі і рванула з двара. Яшчэ і брамка ў плоце як на зло была адчынена.

Лавіць ўцякачку адправілася Марынка. Ачмурэлая ад марозу і прастору птушка насілася зігзагамі паміж платамі, але так хутка, што дзяўчынка ў сваім нязграбным пухавіку засталася далёка ззаду. За ваколіцай бяглянка рванула праз агароды і далей — да лесу. Тут снег быў ужо не прытапаны, а ляжаў рассыпістымі гурбамі. Раба нязграбна падскоквала, спрабавала пераляцець перашкоды, але цікавасць да падарожжаў у яе знікла, ды і лапы, напэўна, змерзлі. У рэшце рэшт курыца здалася, замерла раскамлычанай рудой плямай на белай роўнядзі. Тут яе і злавіла задыханая Марынка. Падхапіла азяблымі пальцамі, прыціснула так, што Раба незадаволена заварушылася.

— Ціха ты! — прапыхцела ёй дзяўчынка. Апошнюю сотню крокаў яна бегла праз стомленасць, пару разоў праараўшы далонямі снег, — было страшна, што

бабчына ўлюбёнка збяжыць у лес і прападзе там.

Марынка выцерла твар аб плячо, агледзелася. Дамы цяпер апынуліся за спіной. Справа раскінулася поле да самай аўтатрасы, па левую руку кудлаціліся чорнымі зблытанымі галінамі яблыні і бялелі скрозь парыжэлую траву лапікі агародаў. А проста перад ёю з'явіўся Дзмітраў сад. Той самы, што плаўна пераходзіў у падлесак, і... лазня. Цяпер яе было відаць выразна, нібы зіма сарвала шчыльную цёмную заслону з лісця і падставіла будынак пад дзённае святло.

«...жыве то ў хляве, то ў кліці, то ў лазні...»

Невядома ад чаго ўспомнілася Марынцы. Цікава, а дамавік у Дзмітра такі ж сярдзіты, якім быў і сам стары? Можа, праўда, перабраўся хатні дух са спусцелага дома ў адзінае яшчэ моцнае збудаванне і цяпер сядзіць дзе-небудзь там, на паліцы, дыхае на змерзлыя лапікі? Дзяўчынка паспрабавала ўявіць дамавічка з мультфільма, як той смешна трэ далоньку аб далоньку, але ўсмешкі не атрымалася. Надвор'е было зацішнае, прыпякаў марозік, і таму лёгкае воблачка пары з шырокай шчыліны паміж вушаком і дзвярыма не заўважыць было немагчыма.

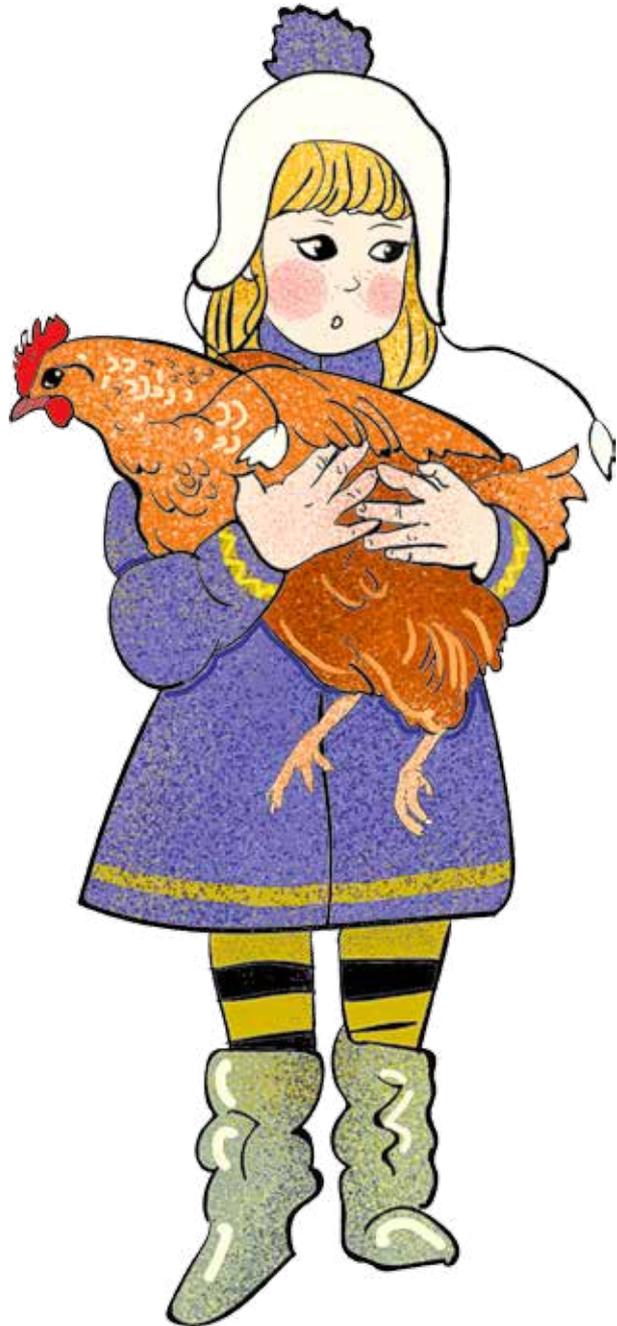
Марынка міргнула. Раз, другі, да болю зажмурылася, а потым шырока расплюшчыла вочы. Вядома, падалося. Ніякай пары быць не магло, самае большае — снежны пылок сцерушыўся з даху.

Раба незадаволена заварушылася, і дзяўчынка хутчэй панесла яе дадому, пакуль тая не стала вырывацца і драпацца.

— Ба, а дамавікі зімой спяць? — спытала Марынка праз некаторы час.

Бабуля адклала ўбок лыжку, якой перамешвала кашу з грыбамі, паглядзела здзіўлена:

— Табе гэта навошта, Марылечка?

— Так, — збянтэжылася дзяўчынка. Ёй раптам здалося, што баба Таня можа раззлавацца, калі даведаецца, што яна набліжалася да закінутага дома, — цікава стала.

— Каля Дзмітравай хаты была? — празорліва нахмурылася бабуля.

І, убачыўшы, як вінавата апускае ўнучка галаву, дадала, цяжка ўздыхнуўшы:

— Ох, горачка! Колькі разоў казалі табе, што не трэба туды хадзіць. Няма чаго.

— Гэта таму, што там пакінуты дамавік жыве?

— Таму, што там бярэны старыя і трухлявыя. Сырасць і цвіль мацаванні раз'ела, барані Бог, ад любога чыху разваліцца могуць — вось гэтага і варта баяцца. А дамавіка ні ў Дзмітра, ні ў нас няма. Хата асвячоная — вунь, абразок бачыш?

— А ўсё ж такі, як ён выглядаў хоць? — не супакойвалася ўнучка.

— Абяцаеш, што не палезеш да таго дома? — дзяўчынка кінула. — Тады слухай...

Тым жа вечарам Марынка варочалася ў ложку і ніяк не магла заснуць.

Дзіўная, замешаная на страху цікаўнасць настойліва патрабавала прыйсці да Дзмітравай лазні, каб пераканацца: там нікога няма. А што, баба Таня так і сказала. Вось толькі падманваць бабулю блага, тым больш яна, Марынка, абяцала не набліжацца да старога будынка.

Рагнеда Юргель нарадзілася ў Глыбокім у 1994 годзе. Скончыла Інстытут журналістыкі БДУ. Любіць прыдумляць гісторыі, а потым у іх верыць. Ёй падабаецца ездзіць на цягніках, але гэта не мае дачынення да зімы. Мае дрэнную звычку сыходзіць у поле, лес ці проста ў розныя адзінокія месцы.

Дзяўчынка зноў перавярнулася з аднаго на другі бок. Спаць зусім не хацелася, а коўдра сёння была на дзіва гарачая і нязручная. Думкі беглі па крузе, і ніяк не атрымлівалася адагнаць ад сябе ўспамін (або выдумку?) аблачыны бялявай пары на фоне цёмных бярэвенняў сцяны.

Калі там нікога няма, значыць, можна не баяцца і проста міма прайсці. Бо гэта не будзе парушаным абяцаннем, праўда? І калі яна заўтра зусім крышачку прыпыніцца каля дзвярэй, каб зазірнуць у шчыліну, пра гэта ніхто не даведаецца. Яна акуратна гляне — і сыдзе. І нікому не раскажа.

«Ён зусім не страшны. Маленькі, сівенькі, касматы... Ад пятак да макаўкі...» — паўтарала дзяўчынка пра сябе ўжо з заплюшчанымі вачыма.

«Ён зусім не страшны. Маленькі, сівенькі, касматы... Ад пятак да макаўкі...» — паўтарала дзяўчынка пра сябе ўжо з заплюшчанымі вачыма.

...маленькі і сівенькі, нібы дзядок. Толькі растуць у яго не валасы, як у людзей, а поўсьць. Белая і мяккая, увесь цалкам ёю зарос. Голас у яго ціхі, нібы лісце шэпча, толькі размаўляе ён рэдка. Больш уздыхае, седзячы за печкай, або песенькі спявае, быццам вецер у трубе гудзе ледзь чутна. Да людзей ён добры, калі не крыўдзіць, нікому шкоды не зробіць...

Сонца ўжо занырнула ў снег, і змрок навокал зрабіўся яшчэ больш густымі і сінім. Марынка так і стаяла, абAPERшыся рукой аб бярэвенні і апусціўшы галаву. Бабуля ўжо, напэўна, пачала хвалявацца, толькі б не пайшла шукаць па вёсцы.

Дарма яна сюды вярнулася. Усё роўна не хапае смеласці зазірнуць. Напэўна, з гадзіну пратапталася побач, немаведама што перадумала і ўсё роўна

засталася, з чым прыйшла. Цяпер ужо позна. Сцямнела, усярэдзіне нічога не разглядзець. Ды і не рашыцца яна на гэта. Баязліўка.

Дзяўчынка са злосцю адштурхнула ад сцяны. Стары будынак абыякава паглядаў на яе акном-калодзежам, ахутваў цішынёй. Напэўна, яму таксама надакучыў чалавек побач. Да рамы ў правым верхнім куце яна ўбачыла буры ліст. Дзяўчынка пагладзіла яго ломкі краёчак, нібы крыло матылька, што неасцярожна апусціўся адпачыць і раптоўна прымёрз. Напэўна, восенню вецер часта закідвае сухое лісце ў гэта акно, і яно ляжыць на падлозе гадамі, нібы мёртвыя насякомыя.

Думка Марынцы не спадабалася. Яна ўхапіла край ліста пальцамі, пацягнула. Той адарваўся ад хвосціка бязгучна, а вось само акно ўздыхнула, быццам са шкадаваннем. Душны, даўкі пах цяпер быў чутны выразна, плыў шчыльнай хваляй. Дзяўчынка пахіснулася і, каб не ўпасці, схавалася за нізкі падаконнік, прываліўшыся да цёмнага правалу акна амаль ушчыльную. І мімаволі зрабіла тое, на што ніяк не адважалася да гэтага, — зазірнула ўнутр.

Нягледзячы на змярканне, поўнай цемры ў лазні не было. Марынка, хай і невыразна, бачыла невялікі прылазнік і шырокую прысадзістую лаўку каля левай сцяны. На падлозе ляжаў перавернуты тазік, мяркуючы па ўсім, металічны і моцна праржавелы. Валялася дробнае смецце. Насупраць адгадваліся ўваходныя дзверы з шырокай светла-шэрай паласой — тая самая шчыліна, праз якую яна ўчора бачыла пару. Дзверы ў апарню былі адчынены, але фортка не дазваляла разглядзець, што за ёй знаходзіцца.

Уздых паўтарыўся зноў.

Так мог дыхаць чалавек у сне. Або вецер, які заблытаўся паміж патрэсканых бярэнаў. Ці нехта неверагодна самотны, пакінуты ў пустым халодным будынку, хто нарэшце пачуў побач кагосьці жывога і цяпер спяшаецца яму насустрач, прынюхваецца да напэўна забытага, такога звыклага чалавечага паху.

Топ. Топ-топ.

«...часта ўздыхае, нібы вецер у трубе шамаціць...»

Ледзь чутныя, асцярожныя крокі за адчыненымі дзвярыма.

«...маленькі і сівенькі... з поўсцю на целе...»

«Нікому не робіць зла... дарма хлопец дамавіка крыўдзіць...»

Тупаценне спынілася, нібы нехта ў апарні застыў каля самага парога. Зноў ціхі ўздых, сумны і цяжкі. Марынка глядзела, не адрываючыся. Цяпер яна, быццам той самы восеньскі ліст, не магла адарвацца ад пачарнелай рамы, страх ціснуў на плечы і прымушаў узірацца, услуховацца ў воглюю цемру. Чакаць. І істота за дзвярыма выдатна ведала, што дзяўчынка нікуды не дзенецца.

Ён выйшаў павольна, нязграбна пагойдваючыся. Кудлатая злямчаная поўсць — як брудна-белая пляма ў цемры пакоя. Жахліва сагнутая спіна — так, што замест дзвюх ног істота абапіралася адразу на чатыры. Ненатуральна выцягнутая галава з рагамі на лбе. І вочы. Жудасныя, белыя. Яны ледзь свяціліся ў цемры, і гэты абыякавы мёртвы погляд, тым не менш, чэпка ўтаропліваўся ў твар чалавека. Зноў пачуўся ўжо знаёмы ўздых. Толькі цяпер Марынка зразумела, што гэта быў не выраз тугі. Не, істота прагна прынюхвалася, з бачным высілкам раздзімаючы шырокія ноздры. А потым рушыла наперад, усё так жа недарэчна пагойдваючыся, і з гэтымі плаўнымі, зыбкімі рухамі ніяк не вязалася частае сухое тупаценне.

Дзяўчынка глядзела, як гэты жах павольна набліжаецца да яе, і разумела, што не можа нават міргнуць, не тое што зрабіць крок прэч ад акна. Яна ўзялася за раму далонямі і адчула, як ўпіваецца ў скуру цвік, што вылез са спаракнелай драўніны. Боль прымусіў ўздрыгнуць, на імгненне адвесці погляд ад пачвары. І яна гэтак зразумела, бо выцягнула морду і закрычала. Пранізліва. Гідка. Так, што падалося, быццам вантробы змерзліся ў ледзяны камяк.

Затое здранцвенне знікла.

Марынка з усіх сіл адштурхнула ад рамы, павалілася спінаю ў снег. Тупат ў закінутай лазні прагрукаецца ў вушах. Дзяўчынка адчула, як паніка накрывае яе, змянае ў ледзяным кулаку; слёзы пацяклі з вачэй, калі ў дзірку акна праціснулася бокам агідная рагатая галава з вытарашчанымі бясколернымі вачыма. Не чакаючы, пакуль пачвара вылезе вонкі, Марынка пабегла. Яна душылася паветрам і слязьмі, а следам за ёй несліся злосныя крыкі.

— Марылечка, унучка, што здарылася? Хто цябе пакрыўдзіў?

Перапалоханая бабуля стаяла пасярод пакоя і абдымала дзяўчынку. Тая ўчапілася ў бабчын фартух і на ўсе пытанні адказвала толькі ўсхліпамі.

З двара вярнуўся ўсхваляваны дзед. Удваіх яны змаглі сяк-так пасадзіць малую на ложка і напіць гарчай гарбатай. Толькі пасля гэтага Марынка змагла хоць нешта расказаць.

— Ба, даруй, — слёзы ўсё яшчэ каціліся па шчоках, — я не хацела... я думала, проста пагляджу, а там... Страшны... Рагаты... Прабач, прабач, прабач...

— Хто страшны, Марылечка, каго ты ўбачыла? — прыгаворвала не на жарт пераляканая бабуля.

І дзяўчынка расказала. Перарывіста, стукаючы зубамі аб край кубка і размазваючы слёзы. Яе слухалі моўчкі. Потым дзед пераглянуўся з жонкай і павольна пайшоў да дзвярэй, пачаў нацягваць валёнкі.

— Дзеда, не трэба! Не хадзі! — дзяўчынка ірванулася, але баба Таня перахапіла яе, прыціснула да сябе, закалыхваючы.

— А Божачкі ж мой, — галасіла цётка Наста, прыціскаючы да шчок далоні з вузлаватымі пальцамі. — Я думала, старая, што перазімае там да вясны, усё роўна ж даміна без справы ўжо які год пустуе.

Дзверы старой Дзмітравай лазні былі адкрыты наросхрыст. Суседка вадзіла па прылазніку промнем ліхтара, і яркі круг святла выхопліваў з цемры ўсё тое, што яшчэ нядаўна было зыбікім і напалову рэальным, — лаўку, іржавы тазік, кучу саломы і галінак на падлозе. Даўкі пах усё яшчэ адчуваўся, але цяпер ён быў слабы, нібы выцвілы. Так пахне ляжалае, намоклае сена.

— А ў нас, як на грэх, страху на хляве абвалілася, — гаварыла між тым цётка Наста, — мой мужык так і не спадобіўся дзірку залатаць, дачакаўся зімы. Я гляджу — снег проста ў загарадкі сыплецца, ну, думаю, гэтак не справа. Машцы з казлянем ў сенцах закуток адгарадзіла, а Жорыка сюды прывяла. Думала, усё роўна лазня пустая, а Дзмітры на суседку не пакрыўдзіўся б. І ўявіць не магла, што нехта ў вокны зазіраць стане. Гэй, Жорка, Жорык! Ідзі сюды, боўдзіла! — закрычала яна ў адкрытую апарню.

Знаёмае дробнае тупаценне — і праз парог зазірнула барадатая казліная галава, пакасілася на людзей. У святле ліхтара выпуклыя круглыя вочы свяціліся, нібы ў кошкі.

Казёл асмялеў і паказаўся цалкам. Працокаў па драўлянай падлозе капыткамі, пацягнуўся да гаспадыні.

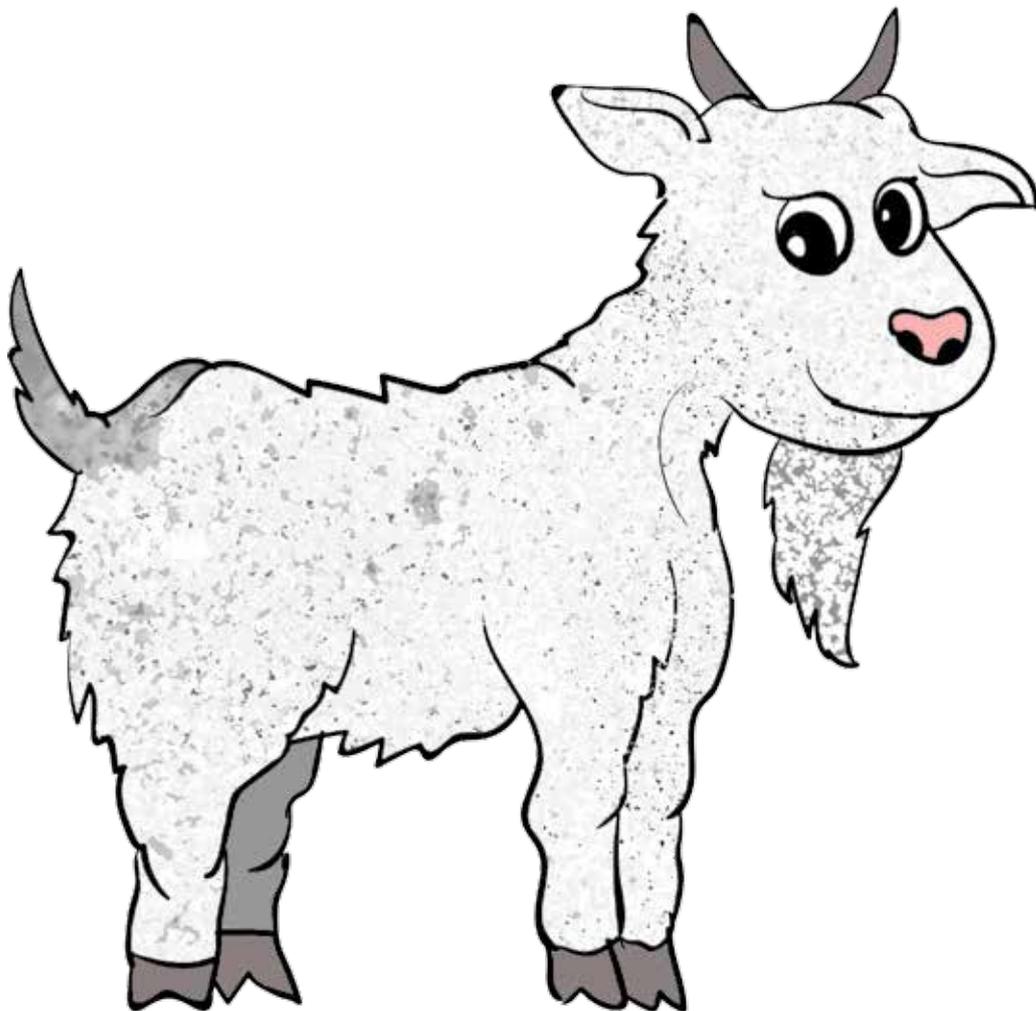
— Дурны ён яшчэ зусім. Малады. Убачыць чалавека — адразу да яго бяжыць, падачку просіць. І цябе ён палохаць не хацеў, думаў, частаваць яго будзеш, — вінавата прыгаворвала цётка.

— Вось, аддай яму, Марылечка, — бабуля ўсунула дзяўчынцы ў руку лусту чэрствага хлеба, — бачыш, ніякі гэта не дамавік.

Жорык забраў ласунак асцярожна, засоп, перажоўваючы. Смешна трэслася куртатая белая бародка пад мяккай пашчай. Памахваў кароткі хвосцік.

Праз нейкі час Марынка ўжо асмелілася дакрануцца да жорсткай поўсці на спіне, а потым і наогул пагладзіць калматую галаву. Казлу, відавочна, падабалася такая ўвага: ён соп і спрабаваў ткнуцца носам у далонь.

І страх паступова знікаў. Растваў, нібы снег ад цёплага дыхання.

Заснавальнік
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда»

Галоўны рэдактар
Кацярына Вячаславаўна Захарэвіч

Рэдакцыйная калегія:
Іна Віннік, Алесь Бадак, Ірына Буторына, Валерый Гапееў,
Кацярына Глухоўская, Мікалай Грынько, Алесь Дуброўскі,
Уладзімір Ліпскі, Уладзімір Мазго, Алена Масла, Міхаіл
Мірончык, Кацярына Мядзведзева, Вікторыя Мянанава,
Вольга Праскаловіч, Наталля Пшанічная, Людміла
Рублеўская, Вольга Русілка, Алена Руцкая, Таццяна Сівец,
Раіса Сідарэнка, Святлана Сітнік, Аляксей Чарота, Таццяна
Швед, Віктар Яжык.

Адрас рэдакцыі
Юрыдычны адрас:
Рэспубліка Беларусь, 220013, г. Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.
info@zvyazda.minsk.by
Тэл./факс: 8 (017) 287-19-19.

Паштовы адрас:
Рэспубліка Беларусь, 220005, г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 39.
bjarozka@zviazda.by
http://www.maladost.lim.by/berezka
Тэл.: 8 (017) 284-85-24;
8 (017) 284-41-88.

Падпісныя індэксы:
74822 — індывідуальны
74888 — індывідуальны льготны для членаў БРПА
748222 — ведамасны
74879 — ведамасны льготны для ўстаноў адукацыі і культуры

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 210 ад 23.04.2013, выдадзенае
Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Выдавец
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч Сухарукаў

Рэдактары:
С. М. Курганова, М. М. Ізаітка
Мастацкі рэдактар:
Я. Д. Ваховіч
Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка:
Г. К. Кірэенка
Камп'ютарны набор:
А. Г. Кахноўская
Стылістычны рэдактар:
Г. І. Верабей

Падпісана да друку 13.11.2017 г.
Фармат 60x84 1/8. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 5,58. Ул.-выд. арк. 5,04.
Тыраж 702 экз. Заказ

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства
«БудМедыяПраект»
ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,
вул. В. Харужай, 13/61, 220123, Мінск, Рэспубліка Беларусь

© РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», 2017

- 02 Апытанка. Як прыкметы ўплываюць на ваша жыццё?
- 04 Дайджэст. Ду ю спік на вось гэтай вось?
- 06 Калумністыка. Пра псіхалагічную траўму і пра тое, чаму гэта не смешна
- 07 Праслушка. Вучань ці абаронца?
- 08 Праектар. Нешта старое і нешта бессмяротнае
- 10 Гіт-zone. Дыскатэка «дзясятых»
- 11 Нетэкст. Седзячы на прыгожым пагорку, або У пошуках свайго аўтобуса
- 14 Месца. Падарожныя нататкі: як я намагалася палюбіць восень
- 16 Hist. Юрка Лявонны: падарожжа праз жыццё
- 18 Сітуацыя плюс. Чыста сімвалічнае жыццё
- 22 Практыкум. Слова — найперш. Мовазнаўства ў фэнтэзійных тэкстах
- 26 Level 80. Дом з запячатанымі дзвярыма
- 28 Табе навука. Словы, якія перараслі сябе
- 30 Школа журналістыкі. Гуляем за белых
- 32 Школа журналістыкі. А ў вас ёсць дома машына часу?
- 34 Верасок. Паэзія
- 39 Верасок. Проза. Гісторыя аднаго каханьня
- 40 Літаратурныя старонкі. Проза. Рагнеда Юргель. Дзмітрава лазня

Тэма наступнага нумара — «Рэакцыя».

«Нашы Руіны»

Аўтарскі праект Уладзіміра Цвіркі

Мінская вобласць, Маладзечанскі раён, вёска Дуброва.
Касцёл Узнясення Дзевы Марыі, 1796 год.

У кожным нумары часопісаў «Малодосць» і «Бярозка». Поўны камплект выяў будзе мець той, хто чытае абодва выданні.

БрамаМар-юні — літаратурны конкурс для школьнікаў.
Намінацыі: «Проза», «Паэзія».

З 1 снежня да 28 лютага твае творы чакваюць па адрасе:

bramamar2017@gmail.com.

Ключ ад Брамы Мар — у тваіх руках.

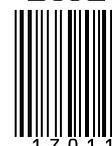
Падрабязнасці — на сайце часопіса «Бярозка».

ISSN 0320-7579

9 770320 757007

EAC

1 7 0 1 1